

הייעוץ המשפטי והמשלה – עיון בסמכויות הייעוץ והייצוג

כנס מיום כ"ד בתשרי תשע"ו – 7 באוקטובר 2015¹

מושב שני: הייעוץ המשפטי והמשלה בפעולה – לקחים מעולם המעשה

משתתפים: עו"ד דינה זילבר, המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, עו"ד צבי האוזר, עמית בכיר בפורום קהלת, מזכיר הממשלה לשעבר, מר עדן בר טל, מנכ"ל משרד התקשורת לשעבר, עו"ד תומר מוסקוביץ', היועץ המשפטי לשעבר של משרד הכלכלה. יו"ר: עו"ד אריאל ארליך, ראש מחלקת ליטיגציה בפורום קהלת.

עו"ד אריאל ארליך: יכול להיות שנדמה כבר למי שהיה פה במושב הראשון שהכול כבר נאמר ואין עוד מה להוסיף, וכל הטענות מכל הצדדים כבר נלעסו. א', אני מקווה שלא, וב', בטוח שאנחנו נופתע ונשמע דברים מעניינים ומאתגרים גם במושב הזה וגם במושבים שאחריהם. המושב הזה מתיחד בכך שביקשנו לכנס אנשים, נקרא להם אנשי שטח, או קיי? תפקידים מאוד בכירים, אבל מהדרג הביצועי, כדי לשמוע מהניסיון שלהם, מזוויות הראייה שלהם לגבי הנושא פה שעל הפרק, על היחס המצוי והרצוי בין הייעוץ המשפטי והמשלה. יש לנו כאן ייצוג גם של אנשי יעוץ משפטי, היעוץ המשפטי המרכזי של היועץ המשפטי לממשלה ומשרד המשפטים, ויעוץ משפטי של משרדי ממשלה ספציפיים, וגם של אנשי הפקידות הביצועית הבכירה, מזכיר הממשלה לשעבר ומנכ"ל משרד ממשלתי לשעבר.

במדרשי האגדה של חז"ל אנחנו מצאנו עד כמה יעוץ חשוב לממשלה או לממשל בכלל, וכמה חשוב מצד שני שממשלה תהיה קשובה ליעוץ. כך מצינו בפרקי דרבי אליעזר, במדרש ילקוט שמעוני: כל מלכות שאין לה יועצים, אין מלכותה מלכות. ממי אנו למדים? ממלכות בית דוד. היו לו יועצים, שנאמר: ויהונתן דוד יועץ, איש מבין וסופר הוא, ואם למלכות בית דוד היו לו יועצים, ממשיך המדרש, על שאר בני האדם, על אחת כמה וכמה שהיא טובה להם, שנאמר: ושומע לעצה חכם. ועוד נאמר: ותשועה ברוב יועץ. אבל, זו רק תחילת הדרך, כי היעוץ, קודם כול, הוא ייעוץ כללי, הוא יעוץ מקצועי בכל התחומים. הוא יכול להיות יעוץ כלכלי או יעוץ פוליטי, וכמובן שהוא גם יעוץ משפטי שעומד פה על הפרק, והיעוץ המשפטי, כמו שראינו ושמענו במושבים הקודמים, ובו עוסק הכנס הזה, מעורר שאלות נכבדות. ואני רוצה בשביל אולי לסייע קצת למקד את הדיון הזה בהיבטים המעט יותר פרקטיים, יישומיים, מהניסיון מהשטח, להציע לדוברים, כל אחד מזוויתו ומניסיונו, להתיחס לשתי שאלות שאני אציע. כמובן, אני מניח שיש לדוברים גם מה לומר משל עצמם. שאלה אחת, לגבי תוכנו וטיבו של הייעוץ המשפטי, שאני מפנה אותה בעיקר, כמובן, ליועצים המשפטיים לשעבר. אנחנו קיבלנו ממש לקראת הדיון הזה מגברת זילבר, ממש לאחרונה, אמירה מרתקת, במאמר בעיתון הארץ לזכר השופט חשין, את כתבת שם שחשין לימד את פרקליטי ויועצי משרד המשפטים שעליהם לעמוד לפעמים בפרץ אל מול שרירות שלטונית. וציטטת שם במאמר, להבנתי באיזשהו מודל, דוקטרינת שניאור. ואני מצטט: "חשין ניסח את דוקטרינת שניאור, כשם בנו הבכור, שלימים נהרג בתאונת פגע וברח. משמעותה היתה: לעולם תלך בעקבות

¹ תכנית הכנס זמינה ב[באן](#), הקלטת השידור החי ב[באן](#).

מצפונך. אל מול עוול שנגלה לו שאל חשין את עצמו: מה אומר לבני כשישאל אותי ברבות הימים מה עשיתי אני אל מול העוול?" אז כמובן שרגישות למצפון ולמוסר זה עניין שהוא מעבר לכל ויכות. השאלה היא מה בינו ובין יעוץ משפטי, או במילים אחרות, אם ננסח את זה טיפה יותר חריף, האם היעוץ המשפטי שניתן למדינה הוא לא יעוץ משפטי מקצועי לגבי מה גדרי החוק, המותר והאסור לפי החוק והפסיקה, אלא תבנית מצפונה האישי של היועץ המשפטי שנותן את אותו יעוץ, ואני מתכוון, כמובן, בעיקר לעניינים ציבוריים, מנהליים, חוקתיים, ששם השאלות האלה מתעוררות ביתר שאת. ואם אמנם כך, אז האם המצפון והמוסר הם לא נושא שאמור להיות מוכרע בקלפי, ולא על ידי פקידים מקצועיים? האם באמת זה האתוס של משרד המשפטים, שלאורו מתחנכים המשפטנים הצעירים? ומנגד, שאלה לאנשי הממשל, שהיא קצת אולי תחזור על דברים שכבר נאמרו קודם, אני חושב שהועלו היטב על ידי השרה לשעבר לבני, אבל אני אחדד אותם עוד מעט: לעתים קרובות נדמה שהנהי של אנשי הממשל על חוסר המשילות ועל כך שהיועצים המשפטיים מסיגים את גבולם, זה בעצם סוג של בריחה מאחריות. ואלה עדויות שאנחנו גם שומעים וגם לפעמים ממש רואים בעיניים, כמעט, כמעט בוודאות, שממש נוח לאנשי הממשל שהיועץ המשפטי יחליט בשבילם, יודיע שהוא פוסל איזושהי החלטה, כדי להוציא את הערמונים מהאש באיזו סוגיה ציבורית בוערת, שיש ביקורת ציבורית, ואיך נצא מהפלונטר הזה? אז אולי בעצם הוואקום השלטוני וחוסר קבלת ההחלטות, חוסר החלטיות, היעדר אומץ או לחיצות בכלל, הם הגורם למה שנראה כאקטיביזם יעוצי, שהוא לא באמת אקטיביזם. אולי זה באמת, אולי לעתים קרובות נוח לאנשי הממשל להשכיב את היועץ המשפטי על הגדר בשבילם ולהאשים אותו במה שהוא בעצם בריחה מאחריות אישית וציבורית שכרוכה, כמובן, בקבלת החלטות. אז אלה רק בשביל לנסות למקד את הדיון לאספקטים היותר מעשיים. ועוד בקשה אחת לי אליכם, הדיון הקודם היה אולי בספקטרום הטיפה יותר רחב ובראיה יותר רחבה והיסטורית, ולכן אני מבקש מכם לנסות לדבר לא על המקרים הקיצוניים, לא על מקרים שבהם ברור שאלמלא היועץ המשפטי אומר את דברו אז נעשה פה פשע, ולא על מקרים הפוכים, שברור שיש פה מדיניות שאפשר לשחק בתוכה והמגרש רחב. תנסו דוקא כן ללכת למקרים האפורים, הבעייתיים, שמעוררים את השאלות, ושם נשמע מה התובנות שלכם. אז פה אני סיימתי, ואני אזמין קודם כול את דינה זילבר, שהיא המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, יעוץ. לפני שהיא מונתה לתפקיד הזה היא שימשה שנים רבות כפרקליטה בכירה במחלקת הבגצים בפרקליטות המדינה, יצגה את המדינה על רשויותיה השונות בלמעלה מ-1,600 עתירות כבאת כוח של המדינה. היא גם כתבה שני ספרים, ששניהם גם קרובים לנושאים שנדונים פה, אחד, ביורוקרטיה כפוליטיקה, והשני, בשם החוק: היועץ המשפטי לממשלה והפרשות שטלטלו את המדינה. בבקשה.

עו"ד דינה זילבר, המשנה ליועץ המשפטי לממשלה

"מעשה בחמישה בלונים", או למה לא כדאי לנתץ את הווייז: הזמנה לחשיבה מחודשת, כנה, על משילות ויעוץ משפטי. שלום ותודה על ההזמנה להופיע בפניכם. יום העיון מוקדש לנושא חיוני, אקטואלי, וכזה שללא ספק מצדיק דיון ציבורי מעמיק. הפורמט המכבד שהעמדתם היום הוא הזדמנות לקדם את הדיאלוג הקונסטרוקטיבי בנושא חשוב זה. מוסד היועץ המשפטי לממשלה והחשיבה אודות מיקומו הראוי בחברה הישראלית הוא נושא שמעסיק אותי מאוד, שנים, הן

בעבודתי היומיומית במסגרתו, 20 שנה בתפקידים שונים, שהיו בעיני כימים אחדים, והן בחשיבה ובמחקר שיחדתי לנושא בספר שהזכיר עו"ד ארליך, שכתבתי, אודות תרומתו ההיסטורית של מוסד היועץ המשפטי לממשלה להיסטוריה של מדינת ישראל. הגם שבחרתי ליחד לדברי את הכותרת מעשה בחמישה בלונים, ותיכף אסביר מדוע, הדיבור שלי בפניכם היום איננו מתריס. זהו דיבור ממרחב של אכפתיות, לא כזו הנובעת משייכות ארגונית למוסד היועץ המשפטי לממשלה, אלא ממרחב אכפתיות רחב הרבה יותר, כזו הרואה נגד עיניה את החברה הישראלית בכללותה. אין ספק בעיני שאלמלא תרומתו המצטברת של היועץ המשפטי לממשלה לאורך כל שנותיו לחברה הישראלית, היא היתה נראית אחרת לגמרי. בזמן שהוקצב לי אנסה להפריך טיעונים מוטעים, בלונים שצריך לפוצץ או להעמיד אמת על מכונה, שתפסו לצערי אחיזה בשיח הציבורי, למרות שתמונת המצב האמיתית שונה בתכלית.

מפאת קוצר הזמן אתייחס לשני טיעונים עיקריים שבהם ארצה לעסוק. הטיעון הראשון הוא: למה האשמת היועץ המשפטי הציבורי בכשלי המשילות היא זריית חול בעיניים? הטיעון השני שעליו אדבר הוא למה הטענה אודות קידוש התהליך על חשבון התוצאה, כביכול, היא דמגוגיה. לבסוף גם אציע הצעה, שבמסגרתה אני חושבת שהחברה הישראלית, ההנהגה, כולנו, נדרשים לחשבון נפש מעמיק ביחס למערכת המשפט ולערכיה, והתפקיד החיוני הנתון לה בחברה דמוקרטית, בייחוד על רקע מציאות לא רצויה בעיני שבה הולכת ופושה פרסוניפיקציה של רוע. מה הכוונה? מתן פנים ושמות ל"אויבי העם והארץ", כשבכל פעם מתוספים פרצופים חדשים, לעתים מפתיעים, לעמוד הקלון התורן. לפעמים זה היועץ המשפטי לממשלה, שי ניצן, שהופיע בפניכם, מייק בלס, היועץ המשפטי באיו"ש, אהרן ברק, מרים נאור, שופטי בית המשפט העליון, שמכונים יושבי רחביה המנוכרים לעם ולשכונות, וגם אני זכיתי להיכלל ברשימה המכובדת הזאת של הסיטרא אחרא, שאם רק נסלק אותם, נחנך אותם, נרסן אותם, נפטר אותם, נלמד אותם ועוד הרבה פעלים מצננים מסוג זה, נתעורר למזרח תיכון חדש.

אני אתחיל בטיעון הראשון, למה האשמת היועץ המשפטי בכשלי המשילות היא זריית חול בעיניים. ביקשתם לקחים מעולם המעשה. ממעוף הציפור, ומבלי להיכנס לפרטי ההסדרים המשפטיים, אנסה להדגים כמה כאלו דרך מקרים שאירעו בעת האחרונה. הנושא הראשון שארצה לעסוק בו הוא החטיבה להתיישבות, חוות דעת משפטית שניתנה על ידי, הופנתה לממשלה, הצביעה על ליקויים חוקיים בהתנהלות הממשלה, שהתנערה במשך שנים מניהול וביצוע של תחום ליבה שלטוני מובהק, קביעת המדיניות וסדרי עדיפות המהותיים בתחום ההתיישבות, והעבירה אותם באופן בלתי חוקי בדרך של האצלת סמכויות שלטוניות לגוף שאיננו ממשלתי, שאינו פועל על פי סטנדרטים ממשלתיים, שעובדתית נפלו כשלים בהתנהלותו, מהם סובלים לעתים גם משתמשי הקצה, שהם מתיישבים שהינם לא אחת תמי לב, ושפועל באזור דמדומים ממשלי, על כל הפתולוגיות המובנות במצב דברים כזה. חוות הדעת היא משפטית, מצביעה על ליקוי משפטי בעבודת הממשלה ומבקשת להחזיר לממשלה את יכולת וחובת המשילות בתחום ליבה שלטוני. כשם שלא תעלה על הדעת הפרטת ביטחון הפנים, החינוך, הבריאות, יחסי החוץ, דווקא את ההתיישבות, שהיא המצע עליו נבנה הכול, תשתיות וחינוך, תעסוקה ותיירות, חקלאות וביטחון, אותה רוצים להפריט לביצוע לגוף שאיננו שלטוני. ועוד שאלה, מדוע שממשלה נבחרת, ממשלת

ימין, שהשר המופקד בה על ההתיישבות הוא שר הנמנה על הבית היהודי, לא ינהל את הטיפול בתחום ההתיישבות משרדו? מדוע נדרשות דרכים חשובות ועוקפות או תמרונים תזמורתיים בחשיכה? האם נאמנותו של שר מהבית היהודי לאינטרסים של ההתיישבות ולמדיניות המוצהרת של הממשלה לחיזוק ההתיישבות, פחותה מזו של גוף שאיננו שלטוני? שאף אחד לא יודע מה בדיוק הוא עושה, על פי אילו פרמטרים ולטובת מי? הרי ממילא מבחינה משפטית, את מה שהמדינה לא רשאית לעשות במישרין, היא לא רשאית לעשות גם בעקיפין. האם בכלל ניתן לקבל, או מתקבלת על הדעת האמירה של ממשלה שאת זה, את פיתוח ההתיישבות וחיזוקה אני לא מסוגלת לבצע בעצמה? האם זו אמירה שבכלל ניתן לקבל מבחינה ציבורית? חוות הדעת שעליה יצא הקצף, והיא שעמדה בבסיס תחילת הרומן שלי עם פורום קהלת, עיקרה קריאה להשבת המשילות לידיה של הממשלה, ולא בתחום נידח אלא בתחום ליבה שלטוני, תחום תוכן שקשה להפריז בחשיבותו. תכלס, היא באה ואומרת: בואי, ממשלה, תמשלי. ומאז חודש פברואר שבו ניתנה חוות הדעת, קצרה היריעה מלתאר את מגוון הדרכים היצירתיות הננקטות על מנת לחמוק מביצוע חובת המשילות הנאותה בהקשר זה. זוהי דוגמה אחת הממחישה בעיניי את האבסורד במצב בו הדרג המשפטי המבקש להשיב לממשלה את מושכות המשילות בתחום חיוני כמו ההתיישבות ממנו היא התפרקה, מואשם בפגיעה במשילות ובאימפריאליזם. עולם הפוך.

דוגמה נוספת, שמדגימה גם היא את המשילות הלכה למעשה היא סוגיית מינויו של ליצמן, סגן שר במעמד שר. היועץ המשפטי לממשלה נתן חוות דעת על סמך פסיקה ברורה קודמת של בית המשפט, שהתריע ונתן התראת בטלות לכך שכהונה של סגן שר במעמד שר היא תופעה לא חוקית, ושכפועם הבאה שהדבר הזה יקרה, זה יפסל. פסק הדין ניתן לפני מספר שנים, עם אותם שחקנים, ראש הממשלה נתניהו, סגן שר הבריאות ליצמן במעמד של שר. באה הממשלה הנוכחית, עושה את אותו הדבר בדיוק שנקבע לגביו כבר לפני כמה שנים שהוא איננו חוקי. מסבירים לממשלה שאם ילכו לבג"ץ יפסידו, שאפשר לחסוך את זה, ושהדבר הפשוט הוא למנות את ליצמן לשר. הממשלה לא משתכנעת. הולכים לבג"ץ, אזהרות המשפטנים מתממשות, ובג"ץ מוציא צו על תנאי ונותן לממשלה הזדמנות נוספת לתקן בעצמה את הדברים ולמנות את ליצמן לשר. ממשלה, בואי, תמשלי, תעשי את הדבר הנכון, המתבקש, בעצמך, ביוזמתך. אל תגלגלי את תפוח האדמה הלוהט הזה לבג"ץ. מה לדעתכם קרה? זה עזר למישהו? כמובן שלא. הממשלה נמנעה מלפעול בעצמה, מתעקשת לא לתקן לבד, מגלגלת את ההכרעה לבג"ץ, הכרעה שניתן היה לחסוך, שבג"ץ התחנן שתיחסך ממנו, וחייבו את בית המשפט לתת פסק דין מיותר וידוע מראש. אגב, לאחריו, תוך שתי דקות בדיוק, ביצעו את מה שהיה ניתן וצריך לעשות קודם, מינו את סגן השר ליצמן לשר. אבל בינתיים גרמו בכך גם נזקים סביבתיים לא מבוטלים.

נזק אחד: העתירה הורחבה, הוגשה עתירה מתוקנת שבעצם חלה על סוגיה אחרת של כהונה של ראש הממשלה בתפקידי שר נוספים, זאת אומרת, נוצר פה סיכון משפטי שניתן היה לחסוך אותו, והדבר השני, מתחו ביקורת מאוד לא הוגנת לטעמי, ודאי בנסיבות המקרה הזה, על בג"ץ, שהוא התערב כביכול בניהול ענייני המדינה, בשעה שבג"ץ עצמו ניסה לחסוך את התערבותו ודחפו אותו בכוח פנימה. זוהי עוד דוגמה למיקוד הזרקור המאשים שלא בצדק על המערכת המשפטית, בה בשעה שהמפתח המשילוחי היה נתון כל הזמן בכיסה של הממשלה, שבחרה לא לעשות בו שימוש.

סוגיה שלישית מהעת האחרונה, המינויים לתפקיד מפכ"ל של הירש ושל אלשיך. מציעים מינוי לתפקיד מהרגישים במדינת ישראל, מפכ"ל. הממשלה היא זאת שמינתה את ועדת טירקל לבדוק את טוהר המידות של המועמדים לתפקידים שהופקדו לבדיקתה. ברור שתוגש עתירה נגד המינוי, יש הורים שכולים, יש אלף גורמים בעלי עניין, יש את סוגיית כשלי לבנון, יש את הסוגיה שמדובר בתת-אלוף שאיננו אלוף. בנוסף מסתבר שמדובר באדם שהנו בעל חברה לידע ביטחוני, חברה שמקיימת סחר עם מדינות זרות, ומתעוררות כל מיני שאלות ביחס לטוהר המידות מבחינת פעולות החברה שבבעלותו של המועמד ועוד. מאחר ומדובר בענינים שלא היו ידועים לשר הממנה בזמן שהוא הציע את המינוי ולא בדק אותם קודם לכן, אלו ענינים שבדיקתם יכול שתתארך, כי מדובר בחיקור דין, מעורבות של מדינות זרות, מתבקשים מהמועמד מסמכים והבהרות שונות, ולוקח זמן עד שהוא מעביר אותם, הדברים שמתגלים מחייבים ליבון. למה בדיוק כועסים על המערכת המשפטית, שהיא זאת שמקיימת את הבדיקה עבור הדרג הממנה, על מנת לחסן ככל הניתן את המינוי מפני תקיפה משפטית ודאית? בנוסף, וזאת עוד אגדה אורבנית שתמיד תופסת אחיזה, מי שירד מהמינוי במקרה הזה היה השר, שהחליט שהוא לא רוצה להמשיך בתהליכי המינוי של גל הירש, ולא היה מדובר במקרה בו היועץ קבע שמתקיימת מניעה משפטית, ואף על פי כן, את הביקורת הציבורית, כמובן, חטפה המערכת המשפטית. אגב, לבעלי הפרספקטיבה ההיסטורית, אותו דבר קרה גם עם המינוי של גלנט לרמטכ"ל. גם שם, למרות שהאמירות המסתייגות של המערכת המשפטית היו בווליום גבוה הרבה יותר מהמקרה של גל הירש, גם שם מי שהחליט לבטל את המינוי ולסגת ממנו היה השר הממנה והדרג המדיני.

5

לעומת זאת, במקרה של המינוי של רוני אלשיך, כשאתה בא עם מועמד מתאים, הכול זורם. הכול נבדק בו ביום, ונקבע תוך יום שאין מניעה משפטית ושאפשר להתקדם עם המינוי. זה מוכיח את צדקת הפרסומת הישנה לתה גלובוס, אם אינני טועה, הכול תלוי בטיב המילוי. כשחומרי הגלם טובים והמתכון ברור, התבשיל לא יוקדח. דוגמאות נוספות של שרים שמסרבים לעשות שימוש בסמכויות השלטוניות, דוגמה נוספת, מהעת האחרונה, היא הדוגמה של דרעי ומתווה הגז, חוסר רצון של שר לקבל החלטה לא פופולרית, גם אם היא חלק ממדיניות הממשלה, והתעקשות להימנע מלעשות שימוש בסמכות שנתונה לו על פי סעיף 52 לחוק ההגבלים העסקיים, ויש דוגמאות נוספות, אבל אני רוצה להתקדם לטיעון הבא.

הטיעון הבא הוא טיעון שיוצג במלוא תפארתו על ידי חברי לפאנל, על כך שהמערכת המשפטית כביכול מקדשת את התהליך על חשבון התוצאה, דבר שעולה לציבור כולו במחירים לא פשוטים. אני אנסה לשכנע מדוע הטענה הזאת היא דמגוגית בעיני, דמגוגית, אפילו כפוית טובה. זה לא נכון שהמערכת המשפטית מעכבת ותוקעת. המערכת המשפטית היא הדלק בגלגלי המכונה, היא אחראית לכל התהליכים הגדולים בהם נטלה חלק החברה הישראלית. הייעוץ המשפטי הציבורי לאורך השנים הוא זה שסייע לדברים להתהוות ונטל חלק בהם. גם מפעל ההתנחלות וגם מפעל ההתנתקות, שהפוכים לחלוטין בצבעיהם הפוליטיים, יצאו לפועל תוך כדי מעורבות וסיוע אקטיבי של המערכת המשפטית. מלחמה ושלום, אתגרי משפט בינלאומי, רפורמות תכנוניות, כלכליות, חקיקה, הרחבת החירויות האזרחיות מהן נהנים כולנו, לכל אלה אחראית או שותפה המערכת המשפטית, וזאת לצד הפיכת החברה למתוקנת יותר ומושחתת פחות. למה מגיע על זה עונש? אם

יש מערכת שמתפקדת, זו המערכת המשפטית. עד שיש מערכת שפועלת ומתפקדת, ומורכבת מאנשים טובים וישרי דרך, משרתי ציבור בכל לבם ומאודם, למה מחפשים להחליש, לפרק, לפצל, לצנון, את מה שעובד, ועובד טוב? למה באמת, זה נושא להרצאה אחרת. לא אחת, המערכת הפוליטית הנמנעת מסיבות שונות לקבל החלטות, גם כאלו הנטועות עמוק עמוק בתחום מדיניותה הלגיטימית, מעדיפה לגלגל אחריות כלפי מטה לפקידים, והצידה או כלפי מעלה לבית המשפט, כשזה לחלוטין לא הכרחי. שמענו לא אחת, "שמענו" הכוונה לאנשים שמכירים את הממשל הציבורי על שדרותיו השונות, את האמירה: "אז שבית המשפט יחליט. אז שבית המשפט ייתן לו את ההשראה, אז שבית המשפט יהיה זה שיורה על ההריסה, יאכוף את החוק. לא אני". למה? זה מקומם במיוחד כשלכך מצטרפת מערכת בוטה של דה-לגיטימציה כלפי המערכת המשפטית על כל שדרותיה, המנסה לבצע את תפקידה, ובאים איתה חשבון על אותו הדבר בדיוק. אני אשתמש במקרה של בתי דריינוף כמשל, אני מניחה שהוא מוכר לרובכם. מדובר בעצם בהריסה של שני שלדי בתים שעמדו ריקים, לא מאוכלסים, בתחומי יהודה ושומרון, ולאחר מספר פסקי דין שניתנו על ידי בית המשפט ולא כובדו, יצא פסק דין שהורה על הריסתם. באותו מקרה לא מדובר על ביטול חקיקה, לא מדובר על התערבות או ביטול חוק או התנגשות בין הרשויות, הפרדת רשויות, כפי שלמשל קרה במקרים אחרים, אלא מדובר בהחלטה אדמיניסטרטיבית, לאכיפת צווי הריסה של מבנים לא חוקיים, שהמדינה התחייבה להסיר, לא עמדה בהתחייבותה, ניתנו ארכות אינסופיות, שני פסקי דין, אורך רוח וסבלנות באמת אינסופיים של בית המשפט, עד שבאמת נחצו הקווים האפורים והאדומים והשחורים, ואז המענה למימוש חובתו של בית משפט. מה אנחנו מצפים מבית משפט? שיפסוק על פי שיקול הדעת המקצועי שלו, נכון? אז כך הוא עשה, ומה הייתה התשובה הציונית ההולמת? התקפות מהחריפות ביותר שנשמעו נגד בית המשפט, תוך איום מידיי בביטול סמכויותיו, קיצוץ כנפיו, שינוי דרכי מינוי השופטים, ומה שדיברתי אודותיו בתחילה, הפרסוניפיקציה של הרוע. הפיכת נשיאת בית המשפט העליון, השופטת מרים נאור, בערך האדם הכי ממלכתי, סולידי, חכם ומאוזן שקיים במזרח התיכון, שמהווה גם בין היתר סמל שלטוני, כן? כמו הנשיא, כמו שרים, כמו כנסת, זאת אומרת, גם לבית המשפט העליון, גם לו יש כבוד ואנחנו אחראים לכיבודו, הפיכתה לאויבת האומה, ועל מה? בגלל שני שלדי בניין ריקים לא מאוכלסים, שנבנו על ידי קבלן פרטי למורת רוח שכניו, שהם אלה שהגישו את התלונה הראשונית בעניין, באופן בלתי חוקי בוטה ובשל אינטרס כלכלי גרידא. לא היה שם שום אינטרס אסטרטגי של ההתיישבות, להבדיל מתיקים אחרים שתלויים ועומדים בבג"ץ, ששם באמת מדובר על ישוב בהיקף רחב, עקירה של משפחות, שיקולים שבאמת כבדי משקל ושבאמת מתלבטים בהם. כאן היה מדובר בשני בתים שעמדו ריקים, ושארף על פי כן, פסק הדין שהורה על הריסתם הביא לגל-מהבוטים והחריפים בהתקפות על בית המשפט, לרבות האמירות המפורסמות על די-9 ובולדוזרים שיעלו עליו וכולי. על זה מקריבים סט שלם של ערכים ממלכתיים, משילות בתפארתה. הקפדה על תהליך נאות זה חלק מערכי המשפט. זו לא שרירות, זה חלק מהשיטה. פתיחת הזדמנות שווה לכול, צדק חלוקתי, מניעת שחיתות. אגב, פעולה לטובת אנ"ש, בין אם אנשינו מצוידים בפנקס אדום או כיפה מצבע מסוים, זה לא משנה מה להעדפה. המדינה היא של כולנו, ותפקידה של מערכת המשפט להבטיח צדק ונגישות למשאבים לכול. כשמתבצעת בדיקה של מינויים על ידי המערכת, זה קודם כול לטובת הציבור. לא עושים ניסיונות על הגב שלנו. זה איכות הביטחון

האישי שנקבל במזרח ירושלים, זו איכות ההנהגה שתוביל את ילדינו ואותנו למלחמות, מהן חלקנו לא ישוב, זה מי שמופקד על הקופה הציבורית, וכיצד להבטיח מינימום שותפות ותקינות במרחב הציבורי המשותף לכולנו, ההולך ומצטמצם. שוויון ומשפט וכיבוד החוק, דינא דמלכותא דינא, זה הדבק המאחד, מכנה משותף בסיסי ורעוע בחברה שגם ככה בסיסי האיחוד שלה מתפוררים והולכים. הסכמה על כללי המשחק וכיבודם על ידי הכל, זה המינימום. בלעדי זה לא נהיה עוד יילה בג'ונגל אלא נשתלב לחלוטין בג'ונגל האזורי.

יש ציפייה לא ריאלית ממערכת המשפט להגמיש את עקרונותיה. כשם שלא יבקשו מרופא לפעול בניגוד לשיקול דעתו המקצועי, כשם שלא יכעסו על מהנדס שנמנע מלאשר בניין מחשש שיקרוס על ראשי היושבים בו, כך צריך לקבל בהבנה, אם לא בהסכמה, את הגבולות שמסמנת המערכת המשפטית. יש גבול ללהטוטים המשפטיים המצופים מהמערכת המשפטית כי רוצים להשיג תוצאה כלשהי בכל מחיר. כשם שיש אילוצים תקציביים, ועולם ומגבלות בינלאומיות, ואלף פרמטרים אחרים המרכיבים החלטה, גם הרכיב המשפטי, שהוא רכיב ובשום אופן לא חזות הכול, הוא רכיב שיש לכבד ולהבין אותו, ולא לנסות ולקעקע באופן מתמיד את מי שמייצגים אותו במשוואה. זה תפקידנו. ניתן להשקיף על המערכת המשפטית בכל מיני אופנים: כמי שמשרטטת את גבולות המגרש בגיר, כנווט שיושב ליד כיסא הטיס ומסיע לו להגיע ליעדו, כמראה שמשקפת לדרג המדיני את המצב ומגבלותיו, כמערכת חיסונית שנועדה לשמור על הגוף מפני הידבקות במחלות קשות ולסייע לו להתמודד. לסייע לו, לא לחשוך בה כי היא פועלת נגדו. בלעדיה הגוף יקרוס. לא בכדי בתפילה לשלום המדינה המבקשת להשרות ברכה על מדינת ישראל והצלחתה, חלק מאותה הצלחה היא תפילה להצלחת ראשיה, שריה וכן, גם יועציה: אבינו שבשמים, צור ישראל וגואלו. ברך את מדינת ישראל, ראשית צמיחת גאולתנו, ושלח אורך ואמתך לראשיה, שריה ויועציה. תקנם בעצה טובה מלפניך ונתת שלום בארץ ושמחת עולם ליושביה.

אני אוהבת לחשוב על המערכת המשפטית כסוג של "ווייז" משוכלל: הוא מכוון אותך ליעד שאתה רוצה להגיע אליו, מראה לך היכן הפקקים, ושלפעמים ההגעה אל היעד תיקח זמן ועוד זמן. מראה לך את כבישי האגרה, לעתים דרכים מסוימות כרוכות בתשלום מחירים מסוימים, והעיקר, מכוונת את הנהג, את ההנהגה, למחוז החפץ על מנת שהיא תגיע אליו בשלום. אם לא נאט, לא נביט, לא נשים לב לפרטים, לא נגיע לארץ חדשה. תודה.

אריאל ארליך: נבקש עכשיו מצבי האוזר לשאת דברים. צבי האוזר, למי שלא מכיר, שכיהן בין השנים 2009-2013 כמזכיר של הממשלות ה-32 וה-33. במסגרת התפקיד הזה הוא ליווה את ראש הממשלה והממשלה בנושאים והסוגיות שעל סדר יומם, שימש מזכיר קבינט המקשר בין הממשלה והכנסת ובין לבין הנשיא וממלא מקום מנכ"ל משרד ראש הממשלה, וגם דובר הממשלה. לכן הזווית מעניינת. קודם לכן הוא כיהן כחבר הנהלה במספר מוסדות ציבוריים, גם פה טיפה קיצרתי. הוא מילא תפקידים בכירים בשוק התקשורת והשידורים בישראל, כיום משמש יועץ מיוחד במשרד עורכי הדין גולדפרב-זליגמן, מלמד בבית הספר למדיניות ציבורית וממשל באוניברסיטה העברית, משמש יושב ראש מועצת המנהלים של מוזיאון ארץ ישראל וכמובן עמית בכיר בפורום קהלת.

עו"ד צבי האוזר, עמית בכיר בפורום קהלת, מזכיר הממשלה לשעבר

האמת שאפשר להוסיף עכשיו: מואשם על ידי המשנה ליועץ המשפטי לממשלה בדמגוגיה וכפיות טובה, מה שיאלץ אותי לעשות ניווט מחדש של הווייז של הדברים שלי בקצרה, ואני אנסה לגנוב משני הצדדים. אני אנסה לעשות את זה טלגרפית. רק הערה, ולא נפתח פה את הפולמוס, הסיפור של החטיבה להתיישבות זה סיפור שווה לדעתי ליום עיון, כי הדברים שאמרת (דינה זילבר), ורובם נכונים, אבל הם בחזקת נהיגה בעין אחת. והסיפור של החטיבה להתיישבות הוא הרבה יותר גדול מהשאלה המשפטית, שזאת פריזמה של משפטנים, קשה לראות אותה, ומובן שכך, שבסוף הם אמונים על הפריזמה הזו, אבל מערכת חברתית מסתכלת עליה ככה, ולא בכדי הסיפור הזה שלא כמו דברים אחרים, מייצר שיח ושיג וההקשרים הם הרבה יותר רחבים, הם קשורים להיבטים בשורש של של הדנ"א של הריבונות כאן. יש להם הרבה מאוד מורכבות בהיבטים של סכסוכים לאומיים ודברים כאלה. אני לא אכנס לדברים. קראתי במקרה היום בדה מרקר את האמירה של בכירה לשעבר במשרד התרבות, שאמרה שגם בכל מיני קיצוצים ודברים, כזה, תמיד לנושא של תרבות נמצא איזה שהם פתרונות אד הוק, וגידורים והגנות מקיצוצים, מדברים אחרים, ותיאומים עם היועצים המשפטיים, עם החשבים, המערכת הציבורית, כי בתרבות יש איזה משהו. אז גם התרבות, לא תמיד מסתכלים אך ורק בהקשרים משפטיים נטו ולפעמים רואים את זה בראייה יותר רחבה. אני בכוונה אומר, כי אני יודע שהתרבות קרובה מאוד מאוד ללבך, ואני שם את הנושא של החטיבה בכל זאת בצד, כי אמרתי חבל להתחיל וכי צריך להקדיש לזה הרבה.

אני אשנה שוב מהדברים שרציתי להגיד, להיבט השני, לדמגוגיה, תחת הכותרת, קצת נטולת הספקנות, שההליך הנאות עובד טוב, הוא משרת את האינטרס הציבורי בצורה המיטבית, ואני אפתח מן הפרט אל הכלל, אני אפתח בדוגמה אמיתית שהייתה, לא אירועים הרואיים, לא התנתקות ולא התנחלות, אלא מעשה של יום יום, כך מאות אלפים ועשרות אלפים לאורך השנים. בשבתי כמזכיר ממשלה הייתי אמון על החלטת ממשלה אחת מרבות להקצות כספים לטובת שיקום תשתיות מורשת לאומית, לא אלאה אתכם בשאלה, עד שגיבשנו את הקריטריונים, אבל נפלה החלטה על העברת סכום, כאשר חלק מהסכום היה אמור לעבור לחברה הממשלתית לתיירות, שתבצע שיקום, של שדה הקרב ביד מרדכי או אני יודע מה? מבנה בטבריה או ביפו או בצפת והחברה הממשלתית לתיירות נבחרה לעניין, כי היא חברה, זרוע ממשלתית, בשר מבשרה של המדינה, והיא עובדת ללא תקורה. ומכיוון שהיא עובדת ללא תקורה, אמרו: זה המקום הנכון להעביר אליו את הכסף, כי המדינה הזאת יודעת אך ורק למדוד כספים, לא קריטריונים אחרים לגבי איכות, יכולות וכו', אבל זה, כספים, בזה אנחנו מאוד מאוד טובים, להגן על האינטרס הציבורי. ובכן, אמרנו, נעביר את הביצוע לידיים של אותה חברה.

הממשלה התכנסה ברוב גיל והדר, הכריזה על האתרים, התושבים בסביבת האתרים האלה כמובן התרגשו שהנה סוף סוף מישהו מחזיר עטרה ליושנה ומשפץ את הדברים, ו... כמובן הטיילים וקהל רב וגדול חיכה שוב לאותו שיקום והחזרת התפארת, ואמרנו ניגש למלאכה. ניגש למלאכה, והרי הממשלה בתקציבים בין גגות אמורה להעביר את אותו סכום לחברה הממשלתית לתיירות, שהיא צריכה לעשות כמובן מכרז ולעשות תכנון וכולי וכולי. ניגשתי למלאכה כמזכיר ממשלה, כחלק

מהתפקידים השיוריים של המזכיר, ואמרתי אני אעביר, אמרו לי: תראה, אי אפשר להעביר ככה, בגלל שהפעלת את שיקול דעתך ואת תובנתך הניהולית, לא רק אתה לבד אלא אותו צוות רב שעבר, ואפילו היתה סוג של החלטת ממשלה, אלא צריך החלטה של ועדה משרדית במשרד ממשלה לפטור ממכרז לאותה חברה ממשלתית. אמרתי, כן, אבל למה צריך? הרי היא היחידה שלא לוקחת תקורה. אמרו, נכון, בשביל זה הסיכוי שלך לקבל פטור ממכרז הוא ודאי, מאה אחוז, הרי אבל רק צריך את התהליך לקבל את הפטור מהמכרז. אז אמרתי, בסדר, אין בעיה, ננסח פנייה קצרה. ניסחתי את הפנייה, העברתי, אמרו לי, כן, אבל הועדה יושבת פעם בשלושה חודשים. אמרתי, פעם בשלושה חודשים? היה אחד, לא אזכיר את שמו, דיברתי איתו, ניסיתי, קוּוֹץ' וזה, קיבלתי עדנה, הוועדה הקדימה את יושבה והתכנסה לא אחרי שלושה אלא אחרי חודשיים. התקשרתי אחר הצהריים לקבל את החותמת, הקלירנס, הוא אמר לי, לא, לא דנו בבקשה. אמרתי לו, למה לא דנו? היה חסר איזשהו פרט ולא ידענו, החלטנו לדחות את זה לוועדה הבאה. אמרתי לו, אבל למה לא התקשרת? הוא אומר, לא, אנחנו לא מתקשרים בוועדה. תגיש לפעם הבאה, אני אקצר לך שוב. חיכיתי עוד חודשיים, אני עושה את זה בספיד, שתבינו, כי זו רק תחילתו של הסיפור. חיכיתי עוד חודשיים וכונסה אותה ועדה, קיבלנו פטור ממכרז. חיש קל ניגשנו לוועדה, רצינו להעביר את הכסף, אמרו, רגע, לפני שאתה מעביר את הכסף, צריך הסכם. הסכם בין מי למי? בין משרד ראש הממשלה, שאמון על הפרויקט של שיקום תשתיות מורשת לאומית, לבין משרד התיירות והחברה הממשלתית לתיירות, שאתה מעביר את הכסף. אמרתי: מדוע הסכם? אנחנו אותו ארגון. אמר: לא, ההסכם יהיה, והיה ותשופץ הטיילת בטבריה, יעבור ילד קט, יעלה על גל האבנים, ייפול, ישבור את רגלו, יתבע, אולי יתבע את משרד ראש הממשלה. הרי אנחנו צריכים שיפוי ממשרד התיירות למשרד ראש הממשלה, שמא על אותה תביעה על פציעתו של הפעוט הקטן. אמרתי, תשמע, מה זה משנה? אמר, אנחנו לא נשלם את זה, ישלם את זה משרד התיירות, שהוא אחראי על החברה לפיתוח תיירות, שהם ישלמו על אותו פעוט שייפול או לא ייפול. אמרתי, בסדר, נעשה. אמרו לי אנחנו כבר מתפנים, כבר מתפנים. חודש, חודשיים ושלושה, אחרי ארבעה חודשים אמרו לי היעוץ המשפטי של משרד ראש הממשלה, תשמע, לא נגיע לזה. לא נגיע לזה. אמרתי, כבר האנשים בירכו, אנשים כל לילה עוברים סביב אותם פרויקטים, לראות שמא איפה פעלו הבונים וקוממו את הארץ משיממונה. אמרו לי, אתה צודק, זה לא יהיה עכשיו, ייקח עוד הרבה חודשים. תוציא את זה למכרז חיצוני, יועץ חיצוני יעשה את החוזה בין משרד ראש הממשלה למשרד התיירות, שמא הוא ייפול וישבור את הרגל. אמרתי, אין בעיה, נעשה, כך נעשה. אמרו לי כן. אמרתי, איזה יועץ חיצוני? אני יכול לבחור? מה? אמרו לי, לא, צריך ועדה במשרד המשפטים, לאשר את היועץ החיצוני. אמרתי, איזו ועדה? זאת ועדה מיוחדת בראשות המנכ"ל, שרק הוא יושב. לא אנקוב בשמו של המנכ"ל, שמא הוא מתמודד על תפקידים אחרים. באותה עת, היו לי איתו קצת קשרים, אמרתי: עשה טובה, אל תספר לאף אחד, שים את הבקשה שלי למעלה, לא למטה, שמא אני כבר מחכה שבעה, תשעה חודשים לעניין הזה. אמר: כך אעשה, אל דאגה, נאשר לך גם את זה בקריצת עין, אל תספר לאף אחד שאמרתי את ההחלטה לפני שאישרתי. כמובן, אושרה ההחלטה, חיש קל יצאתי שמח, עברתי את המכשול, אמרתי, בואו נעשה את זה. אמרו לי, עכשיו צריך לפרסם מכרז ליועץ המשפטי החיצוני. אמרתי, מה זאת אומרת? אמרו, כן, יש שוויון, עקרון השוויון, שמא מה תיקח, נבחר מרשימה? לא,

נפרסם. איך נפרסם? נפרסם מודעה. מודעה? מה, כן? שלוש מודעות. אומר לי החשב, כן, שלוש מודעות, לא עכשיו, בחודש הבא, ולא בסוף השבוע, באמצע שבוע, יותר זול, וגם צריך אחד בעיתון ערבי, ועיתון ערבי לא יוצא ככה, יוצא ככה, לא משנה, התקשקשנו עוד חודש על המודעות, הייתה איזו בעיה בהיבט של החשב והתקציב. פרסמנו מודעה. אמרתי, איך ננסח את המודעה? כתבתי תוך 14 יום, אמרו לי, לא יעלה על הדעת, פוגע בעקרון השוויון. זה חייב להיות חודש, זמן להשיב על המודעה, שמא אנשים יתלבטו ולא יקראו, ואולי הם בחופש ובחו"ל ולא ראו את המודעה, ויהיה חודש. עשיתי כמיטב יכולתי, קוּוֹץ' כמו שאומרים ביידיש, וזה היה תוך 21 יום, דינה זילבר, הצלחנו לחפף איזה כלל מהותי, וביקשנו תשובות מאותם עורכי דין שהסתערו על הפרויקט של חתימת חוזה בין משרד ראש הממשלה למשרד התיירות, שמא התינוק ייפול וישבור את הרגל, ל-21 יום. רבותי, 21 יום, 21 לילה חיכינו, פתחנו בכיסוסי ציפורניים את המעטפה, הייתה הצעה אחת. פתחנו את ההצעה האחת, דיברנו עם עורך הדין מאן דהו והזמנו אותו, עשינו חוזה תוך 72 שעות, הוא אמר: אני לא יכול תוך 48, 72 שעות זה ייקח, קיבלנו את טיוטת החוזה בין הדברים. אמרנו, יופי, אפשר לחתום? אמרו, מה זאת אומרת? מה הוא מבין ביחסים בין ממשלים. תביאו לנו לביקורת את טיוטת החוזה. אמרתי, בשביל מה יצאתי לעורך דין פרטי אם הלשכה המשפטית של משרד ראש הממשלה תעשה ביקורת על החוזה שיעשה? אמרו לי, מה אתה מבין? הוא באמת לא מבין. רבותי, צדקו, כפי שהיום יום והלילה יהיה לילה. 39 טיוטות עברו במשרד ראש הממשלה. 39, מספר אמת, דינה זילבר, ההליך הנאות, איך אמרת שם בסוף? ויקח זמן וזה, 39 טיוטות על אותה טיוטה על העברת הכסף בין המשרדים, ורבותי, כתשעה חודשים לקחה ההתדיינות על הטיוטה בין משרד ראש הממשלה למשרד התיירות לגבי אותה טיוטה. לאחר שבירכנו על המוגמר, והיה פה דבר באמת, שמא יהיה חשד ללא יודע, לשחיתות וכו', אחרי כל ההאשמות שהערמת שם בדברים, מנענו אותן, ברוך השם, לא היה פה שום חשש, שום זה, מסננת המסננת וזה, אמרתי, רבותי, אפשר לחתום? אמרו לי, כן, תחתום. כבר עברה ביחד שנה וארבעה חודשים מהחלטת הממשלה, ואמרנו, נחתום על ההסכם. חתמנו על ההסכם, ואז אמרו לי, אמרתי, אפשר להעביר את הכסף? אמרו, לא, מה פתאום? צריך היתר של משרד התיירות לפטור ממכרז. מה זאת אומרת החברה הממשלתית לתיירות? למה אתה בוחר אותה? אמרתי, אבל היה לי היתר של פטור ממכרז ממשרד ראש הממשלה. אמרו לי, אז מה? זה משרד ראש הממשלה. עכשיו משרד התיירות, יש הנחית יועץ, אי אפשר לעבור אותה, שמא תהיה פה שחיתות, שמא מישהו יגנוב, שמא מישהו ייתן למקורב. וככה, רבותי, כעבור שנה ושבע אחרי שעברנו את זה, העברנו את הכסף שראש הממשלה שנה לפני כן נשבע בזקנו של זה או של אחר שהדבר יעשה.

עכשיו, אני שואל אני עצמי מהו אמון הציבור, גברת זילבר, והאם כך מיוצג בצורה מיטבית האינטרס הציבורי? האם שאלת הזמן היא רלוונטית? ועכשיו נעבור מן הפרט אל הכלל. תראו, רבותי, המדינה הזאת היא מדינה של כולנו. אין רעים ואין טובים, גברת זילבר. אני כואב את כאבם של כל עושי הטוב, וכולם עושי הטוב. אני שם מחוץ לגדר את המניפולטיביים, את הרשעים, את הגנבים. אני מדבר על שיח עושי הטוב, שיח של אלה שרוצים באמת ובתמים לדאוג לאינטרסים של המדינה, ואני אומר, ספקנות, אין פה ניצחון. ואני אומר שנקודת שיווי המשקל

היום בחברה הישראלית, ברשות המבצעת, בין דרג נבחר לבין דרג ביורוקרטי ובראשו הייעוץ המשפטי, איננה נקודת שיווי משקל המשרתת באופן מיטבי את האינטרס הציבורי בראייה הכוללת. אינני מדבר מאינטרס של הממשלה או מאינטרס של המשפטנים, כמו שאמרת ובצדק, המשפט איננו חזות הכול. אנחנו מדינה שיותר ויותר ממוקדת בתהליכים ופחות ופחות בתוצאות. רבותיי, עם תוכנת ההפעלה הנוכחית איננו יכולים להתמודד עם אתגרי העתיד. זה בלתי אפשרי. מדינת ישראל, ותגידו, כך בדנמרק, כך ביפן, כך במיטב הדמוקרטיה המערביות. רבותי, האתגרים העומדים בפתחה של החברה הישראלית, בפתחה של הקהילה היושבת כאן בציון, אינם אתגרים רגילים. איננו יכולים לעצום עיניים ולהגיד, מה שהיה הוא שיהיה. איננו יכולים לבוא ולהסתכל נכוחה במציאות ללא אותה ספקנות ולהבין רבותי, המתלול נהיה יותר תלול, ותוכנת ההפעלה שנכפתה על ידי מודל בעיתי של חולשה הולכת וגדלה של המערכת הפוליטית, של העצמה הולכת וגדלה של המערכת המשפטית, אולי ברמה של ואקום של לקיחת אחריות, של אובדן אמון כולל בחברה הישראלית, ובפרט במערכות הפוליטיות, נקודת האיזון הזאת אינה יכולה לשרת אותנו.

תראו, אני אגיד כזה דבר: אנחנו באחד מרגעי השפל של החברה הישראלית. בראש ובראשונה, וכמו שאמרתי, זאת שאלה של אמון, ושאלה של אובדן אמון מוחלט במערכת פוליטית, אגב חלקה שאינני מזלזל, הורווח ביושר מלא, ואינני בא פה לרחוץ בנקיון כפיהן של המערכות הפוליטיות. אלה תהליכים היסטוריים, עוד הייתי אומר מהשבר של מלחמת יום כיפור ועד הפרשיות האחרונות וחוזר חלילה, אבל זה דבר אחד. הצד השני של אותה משוואה זה מהפך ביחסי הרשות השופטת, הרשות המבצעת ואי אפשר להתעלם מזה. אנחנו במצוקה תפקודית בשל אותו מעבר מפסיביות לאקטיביות וניהול ענייני מדינה בצורה קולקטיבית משותפת. אם אנחנו לוקחים מערך של תוכנת הפעלה, שמבחינת בית המשפט העליון הכול שפיט, כולל הדיון שאנחנו מקיימים כאן, יש זכות עמידה לכל בבית משפט בכל דבר וענין, כולל אלה שיושבים בדיון ואלה שלא יושבים בדיון הזה. הלכת הסבירות נלקחה, עקרון הסבירות המהותי נלקח מכלי ניהולי של המנהל, שצריך לקבל החלטות בתום לב ולנהל בצורה סבירה את העניין, והפך להיות כלי מדידה בידי היועץ המשפטי היושב לידו בהגה, הוא קובע מה סביר או לא סביר. מכיון שבית המשפט דן בשאלת הסבירות בראיה כוללת, הפך היועץ המשפטי לגורם המכריע בעל האמירה האחרונה בניהוג אותו רכב.

אינני רוצה להוסיף את המרכיב הרביעי שדנו בו מעת לעת, של החלת עבירת הפרת האמונים, שמייצרת מאזן אימה מסוים שגם הוא, חלקו רלוונטי לאותו תמהיל. הוא לא הדבר העיקרי. לצד השינוי בחולשת המערכת הפוליטית, ובזה אני מסיים, והשינוי באתוס או במעבר ממערכת משפטית אקטיבית למערכת משפטית פסיבית, יש לנו שינוי של אתוס ביורוקרטי, ולרבות אתוס של יועצים משפטיים, ומאתוס שהיה במקור, והמדינה הזו תפקדה ולא רע והגיעה לתוצאות ותוצאות אמת, מאתוס של גורם יעיל להגשמת מדיניות דרך מבחן כתפקיד עיקרי, כתפקיד מהותי, לאתוס התהפכות, שעיקרו שומר סף, שחקן וטו, משקולת מאזנת, שהרי הדרג הפוליטי עומד מולו, הוא זמני, היום פה, מחר שם, הוא נתון מומחיות, הוא בא, שוקל שיקולים זרים. ולכן, ובזה אני מסיים, במערכת היחסים בין היועץ המשפטי לדרג נבחר, בין יועץ משפטי לשר, בין יועץ משפטי למנכ"ל, אנחנו כבר מזמן לא דנים בשיח ושיג הראוי, הנכון שיהיה בתוך המערכת, ואני

האחרון שיגיד שלא יהיו ייעוצים משפטיים. אבל עמדת הדיון אינה מתמקדת על שאלת חוקי, לא חוקי, אינה מתמקדת בשאלת אי הסבירות הקיצונית, היא כבר מזמן לא בשאלת אי הסבירות. אני עוד לא הכרתי, דינה, ואת מכירה אותי, ואני 20 שנה באון אנד אוף בהרבה תפקידים ציבוריים, לא הכרתי יועץ משפטי אחד שהסביר לי את ההבחנה בין אי סבירות קיצונית, שהיא איננה חוקית, לבין אי סבירות שאפשר להתנהל בה. ואני מזכיר לכולנו, זה קשור לפאנל הראשון, לרשות המבצעת מותר לטעות. רבותי, זה חלק ממחיר הדמוקרטיה וחלק מכללי המשחק, מותר לטעות. אז אין הבדל בין אי סבירות קיצונית ללא סביר, ובין לא סביר, אנחנו כבר לא שם כי יש שתקשה להגן, ואנחנו כבר מזמן לא מתקשים להגן בשל חולשת הפוליטיקה, בשל הפרת אותו איזון, אנחנו בדיון ברוב המקרים, לא ההרואיים, לא הגדולים, לא ההתנתקות, לא ההתנחלות אלא ביום-יום, ספק אם ראוי. וספק אם ראוי הוא התרגום הביורוקרטי לתיאור הציורי שנתת על "דוקטרינת שניאור". זאת דוקטרינת שניאור, יש דיון יומיומי בכל דבר ועניין, האם ראוי לפעול במדיניות כזאת או איננו ראוי. לעתים הדיון הזה עטוף בטיעונים משפטיים, חלקם טכניים, מיעוטם מהותיים, אבל היכולת של היועץ המשפטי להסתובב במשרד תחת התג הנראה או בלתי נראה של שחקן וטו היא לגיטימית, היא רלוונטית. יש פה קואופטציה של המערכת, ואין לי בעיה עקרונית בנושא הזה. אני שואל שוב, לא מנקודת מבט של הממשל או של הנבחרים, ולא מנקודת המבט של היועצים המשפטיים, כי אם האינטרס הציבורי היה משורת בצורה אופטימלית, בצורה המיטבית, ניחא, וכך היינו ממשיכים בחיים, הרבה צועדים אל האופק. אבל מכיוון שאני אומר לך ששיתוף הפעולה הזה בשלטון איננו מביא לתוצאות מיטביות, הוא מביא לתהליכים... אגב, שוב, הדרך לגיהנום רצופה כוונות טובות, אני לא מדבר על זדון, לא מצד זה ולא מצד זה, ואני מעריך ויודע שרוב רובם, וכל הרשימה שנקבתי הם אנשים שהם ציוניים ושטובת המדינה והחברה והעתיד שלנו כולנו כאן חשובה להם באמת, ואני לא אומר את זה מן השפה אל החוץ. אבל התוצאה, בזה סיימנו, התוצאה היא הרת אסון, ועל זה צריך לחשוב ועל זה צריך לחיות בספקנות, שהרי אנחנו מכירים לא מזמן, את יודעת שספקנות היא אם כל ניצחון. אז תודה רבה.

מר עדן בר טל, מנכ"ל משרד התקשורת לשעבר

צהריים טובים. אחרי הדברים של צביקה, כמו במיטב פסקי הדין של בית המשפט העליון: אני מסכים. אבל אני אנסה לתת זווית מצד פועל יותר שחור במגזר הממשלתי ולא מרום מעלתו של יד ימינו של ראש ממשלה, ולפני זה אני אנסה לפחות לשרטט גבולות גזרה של הדיון. לא שהדברים לא נאמרו קודם, אבל הייתי חושב שקלסיפיקציות לצורך דיון יותר מעמיק הן דרושות. מישור אחד של הדיון הוא המישור האידיאלי. במישור האידיאלי, גם דינה וגם צביקה נגעו בו ויותר, והוא למעשה האפיל על חלק גדול מהדיון. החלק השני שגם היה בדברי שניהם היה שייך לעולם המעשה, ושם המונחים של אפקטיביות ותוצאות היו חלק מהטרמינולוגיה שהשתמשו בה. אני אנסה לגעת בשני המישורים, כי בשניהם אני חושב שיש לי עמדה מוצקה שהושמעה גם בפני ועדת המשילות בתחום המשפט.

במישור האידיאלי אפשר להגיד שלמעשה הפרדת הרשויות מתה ולא קיימת במדינת ישראל מזה זמן רב. המודלים הדמוקרטיים המקובלים במדינות המערב לא מתקיימים במדינת ישראל. עולם

המשפט פועל בשתי זרועות, הזרוע האחת היא הרשות השופטת והזרוע השנייה היא הזרוע המסייעת בידי הממשלה - הייעוץ המשפטי. כרגע אני לא רוצה להתייחס בדיון לנושא התביעה הכללית, שנמצא תחת אותה קורת גג מסיבה לא ברורה לי, אבל התביעה הכללית כרגע היא בטח לא בליבת ולהט הדיון. מבחינה תיאורטית ומקצועית, הייעוץ המשפטי הוא למעשה הזרוע השנייה שבה בעצם עוקרה שיטת הפרדת הרשויות. כמו שאנחנו יודעים, הזרוע המבצעת הייתה צריכה להיות מאוזנת מול שתי הזרועות האחרות, המחוקקת והשופטת אבל החדירה המשפטית אל פנים המגזר הציבורי, והמשקל המהותי העודף שיש לכוח המשפטי בתוך העשייה המנהלית למעשה עיקר את הזרוע המבצעת, והיא קיימת רק כעטיפה ללא תוכן מהותי שניתן לאזן אותו מול שתי הרשויות האחרות.

מעבר לזה, במשפט השוואתי בין שיטת הדמוקרטיה הישראלית לשיטות דמוקרטיות אחרות שקיימות בווריאנטים שונים, יהיה קשה למצוא מקבילה לשיטה הישראלית, שיטת השלטון הישראלית ושיטת המשפט הישראלית, שהפכו לאחד. ואם אנחנו לא מוצאים מקבילה משפטית דומה מאוד אפשר להשתמש בדוגמה מתחום האסטרונומיה: כשאנחנו מחפשים מים זורמים על מאדים ורואים קצת קרח או שרידי קרח, זו תגלית מדעית מדהימה. המצב של מאדים משקף את המצב של שיטת השלטון בישראל מול מצב של דמוקרטיות אחרות, שפחות או יותר נראות כמו כדור הארץ, אבל הדמיון הוא קטן מאוד, וכשמוצאים משהו משותף, אז ההתלהבות היא אדירה בנאסא, וגם כנראה במחוזות המשפטיים בישראל. בדרכי העילגת אני אנסה רק להסביר ולגעת. דינה השתמשה בדוגמה נפלאה, ומיד גם כמובן הכריעה בה, כדרכו של יועץ משפטי נאמן, הוא גם יודע להעלות את הסוגיה וגם להכריע בה באופן מיידי כראוי או לא נכון.

עכשיו אני רוצה דווקא לברוח לנושא ההתיישבות, כי נושא ההתיישבות הוא ליבת העשייה השלטונית, וככזה, הממשלה לא הייתה צריכה להחזין אותו באוטוסורסינג לשום גורם שאיננו כפוף לעקרונות הממשלתיים, כמו למשל עמותות בנושא רווחה, שזה כמובן לא נושא של ליבה ממשלתית, לטפל במסכנים, בעניים ובגלמודים, אלא התיישבות היא ליבת העשייה השלטונית, ואוטוסורסינג של נושא התיישבותי, שאני לא מבין בו דבר, הוא כמובן בעייתי, אבל התגלעו שם עוד שני משפטים מעניינים. משפט אחד היה: "כמו שנושא ביטחון הפנים לא יופרט..." ואז המילה הפרטה פתאום ככה צצה לה, וככוכב זוהר האירה את דרכי בדיון הזה. מי קבע שהפרטה היא נושא שצריך להיות או לא להיות, ובאילו היקפים, במדינה דמוקרטית? איפה זה כתוב שאפשר להפריט או לא להפריט בתי סוהר? אגב, יכול להיות שאני מסכים אידאולוגית עם עמדתם של השופטים שפסקו נגד בית סוהר פרטי, אבל אני חושב שביום שבו שופט מכריע עבור גורמים נבחרים על ידי ציבור, האם בית סוהר יהיה פרטי או לא, הוא חרג באופן בלתי סביר וקיצוני מתפקידו. לא יכול להיות שהכרעה בנושא אידאולוגי כזה תהיה על ידי דרג שיפוטי כזה או אחר. אפילו אם אני מסכים עם התוצאה. הדרך קבעה בעצם את ריקון השלטון הדמוקרטי במדינת ישראל וקריסת הפרדת הרשויות. ולכן הנושאים האלה, שבטרמינולוגיה המשפטית, ולצערי אני נאלץ להודות כאן שאכן הייתי עורך דין, ושיש לי שני תארים במשפטים, ובשביל שיהיה ברור שלא עשיתי את שניהם באנגליה, אז אני אגיד שלפחות התואר הראשון שלי מאוניברסיטת תל אביב ורק המאסטר מאוניברסיטת לונדון, אז דבר אחד או שניים מעולם המשפט אני עוד זוכר.

אני יכול להגיד שהטרמינולוגיה בישראל למילה חוקי, אני גם לא הולך לאיפה שצביקה הלך, לחוסר סבירות באופן קיצוני, באותו מדרון חלקלק שהתפתח לראוי, לא ראוי, אבל זה הכול תחת טרמינולוגיה. בעצם המשפטן מגדיר באופן טלאולוגי את המושג חוקיות, וברצותו הוא יוצק אליו כל תחום שהוא רוצה, וברצותו הוא היה מסתפק בהגדרות הקלאסיות של עולם המשפט לגבי חוקיות, פלילי, לא פלילי, ואם במשפט המנהלי עסקינן, אז כמו שאמרנו, מותר למנהל לטעות, והמקרים הבודדים שבהם ניתן לבלום אדמיניסטרציה טועה, אומרים שזה צריך להיות מקרה קיצון. וככה התפתחה לה הדוקטרינה בתחילת דרכה, של חוסר סבירות באופן קיצוני. ודאי זו לא טרמינולוגיה של ייעוץ משפטי במשרדים ממשלתיים, לא הטרמינולוגיה של עולם המשפט בכלל, בתחום של המדינה, ולכן הטרמינולוגיה של חוקי או בלתי סביר או לא ראוי, הלכה והתפתחה, כאשר לרוב הכינויים שציינתי כרגע לא תמצאו בסיס בפסיקה. לא תמצאו. בפסיקה עדיין משלמים מס שפתיים למונחים הקלאסיים של חוקי, לא חוקי, ובלתי סביר באופן קיצוני, כן או לא. אבל בעשייה היומיומית מול יועצים משפטיים בתוך המשרד ומחוץ למשרד, הטרמינולוגיה היא עשירה. וגם אם משלמים מס שפתיים, ובפסיקה בסופו של דבר יפסוק השופט וישתמש במונחים הקלאסיים שהשתמשו בהם ביציאה לדרך, אין ספק שהתוכן שונה. ומשפטן שיגיד שהתוכן של 2015, לפיו במה מתערב או לא מתערב יועץ משפטי או על מה מצביע יועץ משפטי, ראוי, לא ראוי וכו'. למה שיועץ משפטי יגיד לי ראוי, לא ראוי, והנהג שלי לא יגיד לי את זה? למה בתפקיד של יועץ משפטי בכלל ניתן לעלות בפני המנהל הכללי של משרד או הנהלת משרד את המושגים ראוי או לא ראוי? למה? מה דעתם טובה בענייני מדיניות ואידאולוגיה מדעתו של כל אדם אחר במערכת, כאשר תפקידם הוא שונה?

ואז המילה תפקיד מעלה את הנושא הבא: האם יש חוק יסוד או חוק המסמיך את היועץ המשפטי לממשלה מקדמת דנא וקובע לא רק את מקור סמכותו, אלא גם את היקף סמכותו? ולמה אנשים שכל כך מקפידים לפעול בדלת אמות החוק, לא דאגו שיהיה חוק שיסמיך אותם? ולמה כשהם שללו מראש הממשלה לקבוע מה יידון ביום א' בישיבת הממשלה, ויוכלו לעלות רק נושאים שעברו את אישור היועץ המשפטי לממשלה שלושה-ארבעה ימים קודם לכן? ואם זה נכון וזאת האמת לאמיתה, וכך צריך לקרות, למה זה לא היה כך ביציאה לדרך? או כמה ישראל הייתה פגומה וכמה שנים ישראל הייתה פגומה מהבחינה המשפטית, בשל הפרדת רשויות, ולא הייתה דמוקרטית, והכול הומצא רק בשני העשורים האחרונים? אלה שאלות מעניינות שהייתי תוחם אותן לתחום האידאולוגי-משפטי, אבל מצביע על היצירתיות הישראלית והפלגה למרחקים ארוכים. וצריך להבין, אין אחד על השולחן הזה ששייך לגורמי פשע, אין אחד שכוונותיו רעות, וכמו שצביקה אמר, כוונות טובות הן עדיין לא ערובה לתוצאה ולדרך נכונה. והשאלה היא מהם המחירים.

אז באופן מעשי, מעבר לפן האידאי, הייתי שואל באופן מעשי מה פונקציית המטרה של ייעוץ משפטי או מה פונקציית המטרה של כל ארגון. אם אני כל חיי בארגונים פרטיים, למעט תאונה ארוכה של ארבע שנים במגזר הממשלתי, כל חיי הייתי וניהלתי ארגונים פרטיים, שבעצם יש להם שאיפה לתוצאות מוגדרות מראש. לא משנה, אגב, מה המטרות של ארגון, כל ארגון יודע את מטרותיו, ומעת לעת הוא מגבש אסטרטגיה, מתקן אותה וקובע תוכניות עבודה. זאת אומרת, יש

מטרות, מטרות-על, הרזון-ד'אטרה, סיבת קיומו של הארגון, יש מטרות, הייתי אומר נגזרות ברובד שני, ולרוב אנחנו נוטים לכנות אותן האסטרטגיה של הארגון, ויש לארגון גם תוכניות להשגת מטרותיו, תוכניות עבודה. ובתוכניות עבודה יש אפילו שלבים, לוחות זמנים ומדדים. עכשיו, יושב פה אדם בחדר, בלי שאני אלשין בשמות, שבתחילת הקדנציה שלי ראיתי בו נקודת אור בתור הגורם הממשלתי היחיד שדיבר בטרמינולוגיה של קביעת מטרות למשרדים ממשלתיים, תוכניות עבודה, מדדים להצלחה... חבר'ה, כל הטרמינולוגיה הזאת לא קיימת. במדינת ישראל צריך להעמיד אדם כזה לדין. למזלו הוא עשה את זה במסגרת משרד ראש הממשלה, ולכן הוא עדיין שומר על ראשו, כנראה, אבל אלה דברים שאני ניסיתי להטמיע אותם במשרדי, במשרד התקשורת, ונעניתי בגיחוך גדול עד בוז ושאת נפש, לרבות ובמיוחד מהייעוץ המשפטי, כיוון שהייעוץ המשפטי מעולם לא שפט את עצמו לפי תוצאות או תוצאות במונח של שירות ציבורי או מוצר ציבורי. השירותים המוצהרים שאנחנו, המגזר הציבורי, היינו צריכים לתת, זה שירות מסוים או שינוי רגולציה, שינוי כללי משחק או שירותים אחרים, שזה מתן היתרים, רישיונות, מותר, אסור, יש תוצרים לשירות ציבורי. וכל גוף ממשלתי צריך שיהיה לו כתוב מה התוצאה שהוא צריך להשיג ואיך הוא ישיג אותה ולמדוד את עצמו בשביל להשתפר.

לא תראו את זה בייעוץ המשפטי. פונקציית המטרה של ייעוץ משפטי, מעבר למה שצביקה אמר ובצדק, כקידוש ההליך ולא שאיפה לתוצאות... יש אכן ממד של תוצאות, צביקה, ובזה אני חושב שאני חולק עליך. יש תוצאה שאני הייתי שומע אותה דווקא בייעוץ משפטי של משרד ממשלתי, ומי שבא ממחלקת בג"צים, בלי לציין שמות, כמו דינה, אבי ליכט וכולם, אלו שהגנו על המדינה על המעשה האדמיניסטרטיבי של המדינה בפני העותרים, ובעצם היו אפוד המגן של האדמיניסטרציה הממשלתית בפני העותרים, אותם אנשים, הייתה להם פונקציית מטרה מאוד ברורה, "לא להפסיד בג"ץ".

אבל מה אתה מגלה? זה התפקיד שלהם בייעוץ המשפטי לממשלה, שהם מגנים על הממשלה מפני עותרים, אני מבין את זה. למה יועץ משפטי בתוך משרד ממשלתי, פונקציית המטרה שלו לא להפסיד בג"ץ. אני אגיד לכם מניסיון החיים שלי. פוגש אותי הרגולטור השוודי, ואנחנו משווים תוכניות, משווים מצבים, מתייעצים, מתייעצים גם לגבי מונופולים, ועולה גם הנושא המשפטי על השולחן. אז במדינה לא מפותחת וחסרת יעילות כמו שוודיה, שבטח אין לה שום ערכים דמוקרטיים, הומניסטיים וכולי, כמו פה, הייעוץ המשפטי הוא עצמאי, הרגולטור אומר: אני עושה מה שאני חושב. הרגולטור מחליט, לא הייעוץ המשפטי. אחרי זה אני אסביר מה קורה במשרד ממשלתי. והוא אומר: ומעשר החלטות טעיתי באחת, יתקן אותי בית המשפט, אבל אפשר להחליט הרבה החלטות, אפשר להתקדם, אפשר לקיים את המטלה והחובה היחידה שיש למגזר הציבורי, לתת שירות ציבורי לציבור שמממן אותו בכספו, בצורה שמעיקה עליו אפילו. ולכן הדוגמה השוודית, שבא גוף ואומר: אני מחליט, טעיתי, יתקן אותי בית משפט. מה קורה במציאות הישראלית? אני נמצא פעמיים מול עולם המשפט. פעם אחת, כשמכתיבים לי מראש מה אני חושב, איך אני חושב, מה אני צריך להחליט. אני מדבר על מדיניות, אני לא מדבר על חוקיות. אני מעולם לא פסעתי ליד מקום שיש בו אפילו גוונים, הן 50 גוונים של אפור והן גוון אחד של אפור, ואני חושב שהקדנציה שלי הוכיחה את זה. הצלחתי להתמודד, משרדי והדרג הפוליטי שמעליי, עם

מעריך משמעותי של חברות בעלות כוח רב ואפילו השפעה על דעת קהל והצלחנו לשנות טיפה את המציאות. והצלחנו לעשות את זה בלי להיות עבריינים גדולים, כמו ששמתם לב. ובמצב דברים כזה אנחנו נמצאים בנקודה שבתוך עבודת המשרד הביצועי, הייעוץ המשפטי הוא זה שקובע. הוא איננו כפוף אליי. כמנכ"ל משרד ממשלתי אני כביכול ראש המערכת המקצועית. אני כפוף להוראות היועץ המשפטי, שהוא עצמו לא כפוף אליי, והוא כפוף אליי אדמיניסטרטיבית, או כמו שהוסבר לי, אני יכול להחליט אם ישתמשו בפרקר או בפילוט, אבל מקצועית, יש מעליי אינסטנציה, והיא לא כפופה אליי, היא כפופה ליועץ המשפטי לממשלה, וככזאת היא קובעת לי את המדיניות. אני אתן דוגמה אחת בסוף כי ניתן לכמת אותה גם בכסף. והמציאות הזאת איננה מציאות בינלאומית, היא לא מציאות שקיימת בדמוקרטיה אחרות, היא מזמן עברה את המקום של הפרדת רשויות או טובת הציבור, וגם אם כוונותיה היו טובות ביציאה לדרך, היות ולא כל המנכ"לים ולא כל השרים ולא כל הפקידים הממשלתיים הם עבריינים, ואיננו מדברים על מקרים של עבריינות, אנחנו מדברים על מקרים של קביעת מדיניות בהם למעשה סורסו המשרדים הממשלתיים ומי שנושא באחריות איננו בעל הסמכות. ולכן לעולם לא נוכל להפעיל בישראל את עקרון ה- accountability האמריקאי, שאני לא יודע איך לקרוא לו בעברית.

קריאת ביניים: אחריותות.

המקרה היחידי שבו ניתן להפעיל את הדוקטרינה של אותה אחריותות היא כאשר יש הלימה בין הסמכות לבין האחריות. בהיעדר סמכות, לא ניתן יהיה לבוא ולדרוש ממישהו אחריות. ובהיעדר אחריות, לא יהיה שירות ציבורי ולא יהיה תוצר ציבורי.

אני רוצה לסיים בדוגמה אחת. מאי 2010, משרד התקשורת סיים חודשים ארוכים של שימוע ציבורי, שבו למעשה הוצג מול חברות התקשורת, חברות הסלולר, התיקון הבא ברישיון החברות לפיו הן לא תוכלנה לקנוס את הציבור, לא יוכלו לקנוס את המנויים שלהן במעבר מחברה לחברה, אלא יוכלו לגבות תשלום סמלי ששווה לעשרה אחוז מיתרת התשלום בחוזה. סכום שחושב על ידינו וראינו שהוא מגיע לעשרות שקלים, להבדיל מהסכום הממוצע שאז היה נהוג, שהיה 3,000-4,000 שקל למשתמש רגיל, שרצה לעבור באמצע חוזה מחברה לחברה. ולכן כל הלקוחות היו לקוחות כלואים, וזה, אתם מבינים את חסר המצב התחרותי, ולכן את הפרמייה ששילמו הציבור מדי שנה לחברות התקשורת בהיעדר יכולת בעצם לקיים מצב תחרותי. זאת הייתה אבן הדרך הראשונה במה שקרוי הרפורמה של כחלון. ואבן הדרך הראשונה הייתה ביטול חסמי מעבר בין חברה לחברה, ובראשם ביטול קנס היציאה הדקוני שהיה נהוג אז. ואחרי שימוע ואני לא יודע כמה מכם יודעים מה זה שימוע, אבל לפחות מי שיושב פה יודע כמה זה שימוע לחברות התקשורת. כל אחת ענתה עם מיטב המומחים המשפטיים והכלכליים, בספרים שהם שילוב של דפי זהב וספר הטלפונים הלבן, ועם כל זה היה צריך להתמודד הצוות שלי במשרד התקשורת, שבנוי מכל האגפים השונים כולל הלשכה המשפטית, והיו צריכים לתת מענה לכל טענה וטענה של חברות הסלולר, וזה אורך חודשים ארוכים. מגיע אליי במאי סיכום הנושא, ראשי כל האגפים של המשרד נמצאים אצלי לסכם את השימוע ולמעשה לקבל את ההחלטה הסופית,

לתקן את רשיון של חברות הסלולר, כך שהן יוכלו לגבות את התשלום הסמלי כששוברים חוזה, ולא את הקנס הדקוני.

ואז, באותה ישיבת סיכום, הלשכה המשפטית אומרת לי, עצור, למה עשרה אחוז מיתרת החוזה זה המספר שאתם נוקבים בו? אז אני ישר הגבתי ואמרתי, זה הזמן להעלות את הנקודה הזאת? הרי אתם יושבים וכותבים את השימוע בנקודת היציאה. אם הייתה לכם איזושהי הסתייגות, המקום והזמן היה לפני שישה, שמונה, תשעה חודשים, כשיצאנו לדרך. איך כרגע, כשכבר מסכמים את הנושא ועובדים עליו במשותף כל כך הרבה חודשים... אבל נשים את הנקודה הזאת בצד. אמרתי, זאת לא שאלה כלכלית, זאת שאלה שבעצם ניתן לתמוך בה רק על פי מבחן ההיגיון, וככל שהאחוז הוא יותר גבוה, הסכום יותר גבוה, ואז הוא מהווה חסם ליותר אנשים, על פי כושר ההשתכרות שלהם. כמובן, האלפיון העליון לא מתרגש משום קנס. זה גם אלה שיכולים לחנות עם מרצדס באמצע כיכר העיר, זה ברור, אבל למרביתו של עם ישראל, על בסיס פיזור ההכנסות שלהם על כל העשירונים, ככל שהסכום נמוך יותר, מבחינה לוגית, הוא יהווה פחות חסם למעבר בין חברות. ובדקנו ועשינו חישובים אריתמטיים, בשביל לראות שהסכום לא יהיה סכום שמונע מעבר, שההטבה בגין המעבר תמיד תעלה בעצם על העניין הזה, ולא רצינו למנוע שלקוחות נאמנים, תהיה להם איזושהי הטבה מהחברות. זה ההסבר, הסבר לוגי. אבל המחלקה אומרת: לא, אני דורשת חוות דעת כלכלית על זה. נעמד סמנכ"ל כלכלה בכיר, איש משכמו ומעלה, החבר הכי טוב של היועצים המשפטיים, ואומר, אכן זו אינה שאלה כלכלית, ומה שאומר המנכ"ל מדויק. לא ניתן יהיה לתת חוות דעת שתתמוך למה זה בדיוק עשרה אחוז, לא תשעה אחוז ולא 11 אחוז, כי זה לא מבחן בינארי, זה לא מבחן של שחור-לבן. ולא עזר. וסיכמתי את הדיון ואמרתי, המשך שבוע הבא. ומאמצים של שבוע לשכנע ולהסביר ולחזור ולהסביר לא עבדו, ובישיבה השנייה שנעשתה אחרי שבוע שוב לא צלחה הדרך. שמעתי בסוף הדיון את "קשה לעגן". ואגב, שמעתי עוד מונח, "אני אוציא לך מכתב על זה". אתם לא מבינים מה זה, אבל אני אסביר לאלה שהם אזרחים תמימים, שומרי חוק, משלמי מסים ויש להם ציפייה לא ריאלית לקבל שירות ציבורי. זה אומר שבשהיועץ המשפטי כותב לי משהו, ואחד הסמנכ"לים מדליף את זה לעיתון נפוץ באותו יום, כמובן חברות הסלולר יבקשו מיד לפי חוק חופש המידע את המכתב, והוא יהווה חלק בעצם מחומר העתירה שיעתרו נגד המשרד, ואני כמובן איומים יודע לקבל, כי במזרח התיכון זה דבר נפוץ שמביא להישגים כבירים, אז אני הבנתי, ואני אגיד לכם מה הפתרון היה, וזה בקצרה. הפתרון היה להרים טלפון לכחלון ולהגיד לו שיש לו שתי ברירות: או להתפטר או להכניס את זה לחוק ההסדרים. וחוק ההסדרים זאת התרופה היחידה שאני מכיר במדינת ישראל לקבל שירות ציבורי או להעביר רפורמות. כל מי שחושב שתהיה רפורמה במדינת ישראל, או שיפור מצב לטובה באופן מהותי, שאיננו דרך מעקף כמו חוק ההסדרים, איש תמים הוא. וכאחד שלפחות לא בא להסביר כישלון של ארבע שנים, אז לפחות אני מקווה שהדברים שלי יהיו אמינים עליכם, שאני לא בא להסביר את כישלון הקדנציה של כחלון ושלי במשרד התקשורת, אלא אני בא להסביר שלמרות ההצלחה החד-פעמית, לא ניתן יהיה לחזור ולשחזר הצלחות כאלה בגלל סיבות מגוונות, ובחלקן הן שמי שרוצה לקבוע או צריך לקבוע או אתם חושבים שהוא הקובע בנושאים של מדיניות, הוא לא מי שאתם חושבים, אלא הצד שקרוי יועץ משפטי, ולכן יש לי הצעה לפתרון.

ההצעה שלי לפתרון היא שינוי מבני, והשינוי המבני אומר את הדבר הבא: יש שלוש אפשרויות: המשך המצב הקיים, ותזכרו שזה מצב גם של כיבוש זוחל, זאת אומרת, האימפריה המשפטית הולכת ומתפשטת עם כוונותיה הטובות, מתוך איזשהו אתוס של שמירת החומות, אבל מזמן נכנסה למקומות של מדיניות. אפשרות שנייה, להגיד שהיועץ המשפטי של משרד ממשלתי יהיה יועץ עצמאי שאיננו כפוף ליועץ המשפטי לממשלה, שומו שמים. ואם אתם חושבים שזה רדיקלי, אז יש הצעה רדיקלית הרבה יותר, אבל היא הרבה יותר פשוטה: שלא יהיה יועץ משפטי לממשלה במתכונת הנוכחית, אלא מצומצם ביותר, ושהוא יהווה רק רגולטור לקביעת סטנדרט, שיקבע בעצם מהי הרמה של יועץ משפטי פרטי אותם יכולים להעסיק משרדי הממשלה השונים ללא קדנציות, ללא קביעה, פשוט ייעוץ משפטי מבחוץ. אם אני טועה במבנה הרדיקלי שהצעתי, ייעוץ משפטי פרטי שכל משרד ממשלתי ייקח, על פי תנאי הסף שיקבע הייעוץ המשפטי לממשלה, בג"ץ יפסול את המעשה המנהלי כי קיבלתי ייעוץ לא טוב במסגרת המשרד, החלטתי החלטה בלתי סבירה באופן קיצוני ובג"ץ יפסול אותה, אבל אני מבטיח לכם דבר אחד, יהיו הרבה יותר החלטות, ורובן תהיינה מאוד מדויקות ונכונות, ובחלקן הקטן הן ייפסלו, ובצדק או לא בצדק, זה גם לא חשוב. ואם אני צודק, הרווחנו את השירות הציבורי בחזרה ואת הפרדת הרשויות. תודה.

עו"ד תומר מוסקוביץ', לשעבר יועץ משפטי של משרד העבודה והרווחה ומשרד התמ"ת

שמי תומר מוסקוביץ', אני הייתי יועץ משפטי של משרד העבודה והרווחה, זיכרונו לברכה, ואחר כך עברתי להיות יועץ משפטי של משרד התמ"ת, גם הוא זיכרונו לברכה, מה שהיום משרד הכלכלה. אני לא רוצה להגיד לכם מי היו השרים שלי בשני המשרדים, אפרופו קבורה. אחר כך הייתי משנה למנהל מנהלת סל"ע, גם היא זיכרונו לברכה, גם היא כבר לא קיימת, שונתה ל"תנופה", ואחר כך עזבתי לשוק הפרטי שממנו באתי.

דינה זילבר: תמנו אותו ליועץ משפטי לממשלה...

זהו. זה כמו זה שאמר שצריך למנות אותו קברן, כי אז אנשים יפסיקו למות. אבל אז יצאתי לשוק הפרטי וניהלתי חמש וחצי שנים את חברת "משהב" שברוך השם, במצב מצוין, אז פה זה נעצר, ולהזכירכם, אני מנסה היום לחזור לשירות הממשלתי, אז גורו לכם, השרים והפקידים.

אז אני ממש שמח שדינה התחילה עם הסיפור של החטיבה להתיישבות, כי אני חייב לומר לכם שמאז שחוות הדעת יצאה, כל פעם לפני שאני הולך לתפילה, שלוש פעמים ביום, אני בודק האם יצאה חוות הדעת הבאה. פתח סוגריים, פתח מירכאות, "ככה, (כבר) לא עובדים את השם-האנומליה במבנה הנוכחי של בתי הכנסת האורתודוקסיים והתיקון המתחייב". וחוות הדעת תבהיר בצורה ברורה ומשפטית שהמבנה המיושן של בתי הכנסת האורתודוקסיים, בהם מודרות הנשים מהמרחב המרכזי, כמו גם מניהול התפילה, אינו יכול עוד להתיישב עם תפיסות מודרניות של שוויון, נקודה. כמובן, חוות הדעת תגיד שהיא לא מתערבת בחופש הפרט של כל יחיד ויחיד, ובבית כל אחד יכול להתפלל איפה שהוא רוצה, ואפילו בבית הכנסת הפרטי שלו, אבל חוות הדעת תנחה את שר הפנים לקבוע כללים שכמובן יובאו לאישור היועץ המשפטי שלו, לפיהם לא תוקצה עוד קרקע ציבורית להקמת בתי כנסת שוויוניים, ואת החשב הכללי באוצר למנוע העברת

כספים להקמת, הרחבת או תחזוקת בתי כנסת כאלה. אני מקווה שחוות הדעת תשאיר בצריך עיון לעת הזאת את השאלה האם ראוי להחיל גם על בתי הכנסת הקיימים, לרבות אלו הפועלים על קרקע פרטית, את הוראות חוק איסור אפליה בכניסה למקומות ציבוריים, בתקווה כי תכריע בשאלה לאחר שתבקר במספר בתי כנסת. ברוך השם, חוות הדעת הזאת עדיין לא ניתנה, ולכן אנחנו יכולים...

עדן ברטל: היא תינתן.

תומר מוסקוביץ': זה עניין של...

עדן ברטל: אבל אנחנו מסכימים איתם.

צבי האוזר: רק תכתוב למטה בקטן, החרגה של מסגדים.

תומר מוסקוביץ': כן, ברור, ברור, כי צריך לקבל את הרב-תרבותיות.

תומר מוסקוביץ': אני בטוח שדינה בטוחה שזה אבסורדי, אבל... אולי לא... אתם יודעים, זה מזכיר לי סיפור שאני חייב לספר אותו, אפילו שהוא על חשבון חצי דקה. בימים שהיו הרבה מסים, ישב שר האוצר על ספסל והשקיף לים. בא בן אדם, אמר לו, שר האוצר, מתערב איתך על שקל שאני יודע על מה אתה חושב. שר האוצר אומר לו: סגרנו. אומר לו, אתה חושב להטיל מס על רחצה בים. שר האוצר מוציא שקל ונותן לו. אומר לו: אה, צדקתי. אומר לו, לא היית בכיוון בכלל, בשביל הרעיון מגיע לך. אז אני מקווה שאני לא אקבל שקל בשביל הרעיון. בכל מקרה...

עדן ברטל: על זה אמרו דינא דמלכותא דינה.

תומר מוסקוביץ': או.קיי. ההערות, אגב, לא נספרות לי בעשר דקות. בקיצור, זה יכול היה להישמע אבסורדי, ובאמת אם חוות הדעת הייתה ניתנת כאשר הממשלה הייתה שוקלת להקים חטיבה להתיישבות, והייתה מובאת חוות דעת, הצעת החלטה לממשלה להקים חטיבה להתיישבות, לשים איזה יהודי שאפילו נמצא פה לנהל אותה, ולתת לה כל מיני דברים, היה מקום הגיוני, או מוסכם או לא מוסכם, שחוות הדעת תבוא ותגיד: זה לא סביר, זה לא הגיוני, זה העברת פעולות ליבה. מה לעשות שהחטיבה הזאת כבר קיימת. עכשיו, היא לא קיימת במחשבים. לפני איזה שנתיים או שלוש עברה החלטת ממשלה שבדיוק אישרה את אותו סוג פעולה של העברות פעולות ליבה. לא הגדילו שום דבר, לא שינו שום דבר, הכול היה אותו דבר, ומה לעשות שהחלטת הממשלה היא אושרה על ידי היועץ משפטי לממשלה, שהיום יושב בבית המשפט העליון. אז מה, הוא כל כך אידיוט? הוא כל כך לא מבין? פתאום האור נגה, ופתאום פתחנו את הספר וראינו שיש דבר כזה, אמרנו שעכשיו חייבים לסגור את זה תוך כמה ימים? זה ממש רק כדי להתייחס לעניין של החטיבה להתיישבות, שבאמת מוזר לי מה שהוחלט, אבל אני קטונתי.

הכותרת של הפאנל הזה, זה "היועץ המשפטי והממשלה בפעולה, לקחים מהעולם המעשי". עכשיו, דיברו פה כל מיני דברים גדולים, אני רוצה לתת לקח אחד קטן, שאני חושב שאפשר לעשות אותו ואפשר לקיים אותו. זה צריך אומץ, וזה יפתור הרבה מאוד בעיות. לפני כן אני חייב

רק להגיד, אני תיארתי את זה בקיצור הרזומה שלי, שאני חמש וחצי שנים לא בייעוץ המשפטי ולא בשירות הממשלתי בכלל, אבל התקשרתי עם מוקירי זכרי, יש כמה כאלה, והם אישרו לי שהדברים נכונים, קיימים גם היום, כך שאני לא מדבר ארכאולוגיה. עכשיו, אני ב-1990 התמחיתי אצל השופט אלון, זיכרונו לברכה, אפשר כמעט להגיד זכר צדיק לברכה, או לא כמעט, ואני חושב שהוא זה שצדק. ואני דווקא לא רוצה לצטט אותו, אני רוצה לצטט דברים שנאמרו לפני 35 שנה, כמעט. עוד חודשיים זה 35 שנה, נשמעים היום רלוונטיים כמו חוקי חמורבי. אני אקרא לכם, אתם לא תאמינו שבית המשפט העליון דיבר ככה, והם היו נכונים כמעט כמו האורקל מדלפי. ופסק הדין הזה קשור לתקשורת, דפי זהב, מול רשות השידור. והנשיא לנדוי, יהודי חכם: "הסכנה העיקרית שאני רואה..." השאלה זו עילת הסבירות, האם נכון להכניס את עילת הסבירות. עכשיו, בצורה מאוד חכמה, גם מי שהיה בעד להכניס את עילת הסבירות כמובן כתב את זה באוביטר והעתירה נדחתה, אבל זה, אחרי חמישה-שישה אוביטרים, פתאום אומרים, בית המשפט הנכבד הזה כבר פסק בעשרות מקרים, ומצטטים, ואז פתאום אתה אומר, איפה היינו כל השנים האלה? זה כבר... פשוט, אנחנו לא מכירים את החוק.

"הסכנה העיקרית שאני רואה היא שהמונח סבירות משמש תדיר כדי להגדיר קנה מידה אובייקטיבי דווקא של התנהגות. כך הוא למשל בדיני רשלנות בנזיקין. מכאן קצרה הדרך להגדרה דומה גם בשטח המשפט המנהלי, אם החלטתו של עובד הציבור תעמוד לבחינה על ידי בית המשפט על פי מבחן אובייקטיבי של מה שנראה לו, לבית המשפט, כעומד במבחן הסבירות בכל הנסיבות שבהן התקבלה ההחלטה המנהלית. בדרך זו נגיע עד מהרה לבחינה עניינית של החלטה מחדש דה נובו, כאילו מקיים בית המשפט דיון חוזר בנכונות ההחלטה."

זה הרי לא יעלה על הדעת, זה קורה כמעט בכל בג"ץ היום. אתם פשוט קוראים איך בית המשפט פשוט דן בסוגיה שבה דן המנהל וקובע אם ההחלטה הזו נראית לו או לא נראית לו, כבר אפילו לא טורחים להגיד מרחב הסבירות, להגדיר את מרחב הסבירות, פשוט שואלים מה ההחלטה הנכונה ומחליטים, אם זה במקרה החלטה שלו אז זה עובר, ואם לא זה לא עובר.

"חוסר סבירות הוא מונח טכני ומשמעותו... אבל עדיין נראה לי גם זה ניסוח רחב מדי כי גם הוא מחייב את בית המשפט לעשות את מלאכתו של עובד הציבור מחדש, כדי לבדוק אם הלה נתן משקל יחסי, בלתי סביר, לאינטרסים השונים העלולים להישקל. תפקיד זה לא קיבל בית משפט זה על עצמו מעולם."

כך ב-1980!

"כאסמכתא לניסוח זה, ציטט חברי", הכונה לשופט ברק שכתב שם את דעת הרוב.

"שם מדובר על עניין סבירותה של חקיקת משנה, על מסקנה מופרכת מעיקרה ובשל כך בלתי סבירה לחלוטין. לכן על החלטה כזאת ניתן לומר ששום פקיד סביר לא יכול היה לקבלה ועל כן היא פסולה, משום שרירות שבה, והחלטה שרירותית לא תוכל לעמוד על פי אחד מדיני הפסלות שבית משפט זה הכיר בה מאז ומתמיד. כך ידועה מכבר ההחלטה

האומרת שעל הרשות המנהלית לשקול את כל הנתונים הנוגעים לעניין, ואסור לה להכניס לגדר שיקוליה נתון שאינו נוגע לעניין. לדעתי די לנו בנוסחאות המקובלות האלה, ואין להוסיף עליהן נוסחה חדשה בדבר מתן משקל יחסי, בלתי סביר, לאינטרסים השונים הראויים להישקל, נוסחה העלולה לערב את בית המשפט בבדיקת תבונתה ויעילותה של ההחלטה המנהלית. הנני מעדיף את חוות דעתו של השופט אלון בבג"ץ כך וכך, שעל דבריו הקולעים אני מוכן לחתום במלואם. גם לי נראה שמוטב כי נלך גם להבא בסוגיה רגישה זו מן הפרט אל הפרט, ללא הכללות חדשות העלולות..."

עכשיו תקשיבו איזה משפט נהדר:

"העלולות אך לעורר תקוות שווא בלב האזרח, שלא בא על סיפוקו בהחלטה המנהלית, והוא או יועצו המשפטי יטעה ויחשוב שבית משפט זה יביא אותו על תיקונו לאחר בדיקה חוזרת של סבירות ההחלטה".

זה פשוט לא להאמין שהדברים נאמרו אז, איזו דרך הלכנו מאז וכמה הם צדקו. הוזכרה פה ועדת אברמוביץ'. היה לי את הכבוד להיות חבר בוועדה הזאת. אגב פרופ' פרידמן, אני אז חתמתי על הדוח שאמר שהלקוח של עורך הדין הוא הציבור, ואני חושב שהוא צודק מאה אחוז, מפני שבאותה מידה בדיוק גם הלקוח של סמנכ"ל כלכלה הוא הציבור, גם הלקוח של סמנכ"ל מנהל הוא הציבור, גם הלקוח של מנהל משאבי אנוש, אפילו גם הוא הציבור, ואז יש לנו בעצם להקה חסרת הנהגה שכולם משרתי ציבור, כל אחד לפי מצפונו ומבחן השניאור שלו, וככה באמת אי אפשר לבנות חומה, לא היום וגם לא אז. ולכן אני מתחרט שהסכמתי למשפט הזה ואני חושב שהוא צדק. אבל אני חייב לספר לכם משהו מהחדר, סוד מהחדר של דיוני הוועדה. הופיעו בפנינו הרבה מנכ"לים. ומנכ"ל אומר לי ככה: תשמע, אם היועץ המשפטי שלי אומר לי שמהו לא חוקי, אני מוכן לקבל את זה, אבל אם הוא אומר לי שזה לא סביר, אילו כלים יש לו להיאחז בזה? אבל אנחנו אומרים לו: אבל גם סבירות, המילה מהמשפט המנהלי, אבל הם לא קונים את זה, וזה כבר היה יותר מ-20 שנה אחרי שהסבירות הפכה להיות עילה משפטית בדיוק כמו השרירות או חוסר הסמכות הטכני ביותר. יש כלל בהלכה, שגזרה שלא פשטה ברוב הציבור לא הווה גזירה. אני אומר לך, הגזירה הזו של סבירות לא פשטה, היא לא פשטה כיוון שהיא לא נכונה, כי גם אם השופט ברק, שאני חושב שאף פעם לא ניהל משרד משפטי ולא נתן חוות דעת ביומיום, חשב, ואולי הוא צדק בזה שאם יש שאלה של סבירות, שלושה שופטים נכבדים, אחרי שישמעו חוות דעת מכל הצדדים, יחליטו בה, זה לא המצב. כי ברגע שהוא קבע את זה, מי שמחליט בזה זה פרח המשפטים הכי צעיר בלשכה המשפטית שנותרים לו לייצג את ועדת המכרזים. אילו כלים יש לו בזה? מה בהכשרה או בניסיון החיים שלו הכשיר אותו לזה? עכשיו, אני לא יכולתי לבטל את עילת הסבירות, אבל כשאני הייתי יועץ משפטי והיו לי ארבעים עורכי דין תחת היד, תחת המחלקה שלי, הייתי לי הנחיה ברורה...

-זה היה לפני כמה שנים?

זה גדל מאז פי שניים וחצי. זה פשוט לא להאמין כמה זה גדל. הוציאו את כל התחום של העובדים הזרים, שהיה אז עשרים עורכי דין והיום יש כבר יותר עורכי דין ממה שהיו אז כשהעובדים הזרים היו בפנים. והם לא מתבטלים. בכל מקרה, אני הנחיתי אז שהחלטה על פסילה בעילה של סבירות – רק אני מחליט. עכשיו, לא שאני חושב שאני יותר טוב. אמרתי, לפחות אני אסנן את זה, אני אעשה אפקט מצנן של העניין הזה כי באמת אני חושב שעילת הסבירות היא עילה שגויה לחלוטין. אין לה שום הצדקה מפני שלמשפטן אין שום כלי להחליט בה. יש לו כלי אחד לא לגיטימי, לא לגיטימי. ואני חייב להגיד לכם שזה קורה, ומי שאומר שזה לא קורה הוא תמים או שקרן. בואו נגיד תמים. יועצים משפטיים מפעילים שיקולי מדיניות. מה שהם אוהבים הוא סביר ומה שהם לא אוהבים הוא לא סביר ומי שלא חושב שזה קיים כך, הוא פשוט לא חי בעולם הזה. זה קיים כל הזמן, בין אם הם מודעים לזה ובין אם הם לא מודעים לזה. מה לעשות? גם כשעשו ניסויים בתרופות, גם כשעשו ניסויים בתרופות אז הבינו שצריך להגיע למצב ניסויי כזה שאפילו הנסיין לא יודע אם הוא נותן את התרופה הנכונה הוא הפלצבו. כי אם הוא נותן את התרופה הנכונה, באופן לא מודע הוא ייתן את הטיפול יותר טוב כי הוא רוצה שהניסוי יצליח. אז מי שחושב שזה ראוי לעשות "דאבל בלינדד" בניסויים של תרופות, אבל עדיין אפשר לתת ליועץ המשפטי להחליט מה ראוי, מה סביר, זה פשוט לא עובד.

אני חייב להגיד לכם משפט אחד אחרון על הדבר הזה ואני עומד בעשר הדקות שלי. זה מתפתח, זה לא רק שזה לא עובד. זה לא סטטי. ברור, ברור, דברים אף פעם לא סטטיים, דברים אף פעם לא סטטיים. לכן חזרתי 35 שנה אחורה. ולכן אני חושב שצריך לקבל אומץ ויום אחד צריך לבוא ולהגיד שעילת הסבירות היא לא עילה במשפט המנהלי. זה לא כתוב בשום חוק, זה פסק דין של בית משפט, בית משפט יכול גם לבטל אותו ואני חושב שבית המשפט של היום, של השנים האחרונות, הוא לא בית המשפט של אז. מדברים כל הזמן על אמון הציבור. אני זוכר שהייתי בדיון בבג"ץ, סתם כאזרח, זה היה "אופן קורט", על מינוי המפכ"ל. אהרונוביץ' שכבר אמר שהוא לא יחזור לחיים הפוליטיים, היה לו מפכ"ל ביד, אנחנו לא יודעים מי זה והוא אומר לשר: תשמע, דנינו יעזוב, אתה הולך לתקופת בחירות, יהיה כאוס במשטרה, יש את כל הבלגן עכשיו עם הניצבים, תביא לממשלה את הדיון הזה. והיועץ המשפטי אומר: לא, זה יפגע באמון הציבור. אז מי שחושב באמת שהציבור יותר חשוב לו ששר שסיים את תפקידו לא יציע מפכ"ל, עדיף לו מאשר מצב שעד היום אין מפכ"ל משטרה, אחרי כל מה שעברנו, חושב שזה מה שהציבור חושב, חי באמת בבועה שהיא מנותקת לחלוטין. ומילה אחרונה על אמון הציבור: אני זוכר בתור נער, היו מפרסמים סקרים על אמון הציבור. בטח הייתי בן 16 אז זה לא לפני הרבה זמן, בתי המשפט קיבלו 80 אחוז ומעלה באמון הציבור. שיבדקו כמה הם מקבלים היום. מי שחושב שלנדוי לא צדק גם בזה, שאם בתי המשפט ירדו לזירה ויתאבקו בזירה וינצחו בכל הקרבות, אבל מי שחשב שהם לא ייפצעו ולא יתלכלכו, פשוט טועה. לכן אם אפשר לסכם במשפט אחד את העצה שלי, עזבו את האידיאולוגיות הגדולות, תלכו מהפרט אל הפרט, וקחו את עילת הסבירות ותבטלו אותה. תודה רבה.

אריאל ארליך: תודה רבה לכל הדוברים. סבב שני לא נעשה, לצערנו הרב, למעט תגובה קצרה לדינה זילבר, שגם חרגה הכי פחות מהזמן, וגם שכנראה הייתה קצת במיעוט, כך הייתה תחושה.

דינה זילבר: טוב, אז קודם כול, באמת שוב תודה על ההזדמנות. אני רק רציתי להתייחס לשאלה הראשונה שלך בסיפור קצר, לגבי העניין של מה המקום של מוסר, ומה לפקידים ולהכרעות ערכיות וכולי, אפרופו דוקטרינת שניאור. אז דווקא דוקטרינת שניאור, וזו הזדמנות באמת להזכיר את השופט מישראל חשין שהלך החודש לעולמו, באמת הוא דמות מיתולוגית מכוננת בבניית האתוס של משרד המשפטים, שאנחנו מתייחסים אליו כאל משהו חיובי, אבל אני מבינה שבחלקים מסוימים לא כולם חולקים את אותה הערכה לאותו אתוס. התחלנו בדמגוגיה, ובה גם נסיים...

צבי האוזר: זה טיבה של רב-תרבותיות.

התחלנו, כן, בדמגוגיה, ובה גם נסיים כי אותו שיח שהתפתח כאן על יועצים משפטיים שמסתובבים כביכול במסדרונות כל היום, מנפנים, ראוי, לא ראוי, פוסלים, ברצותם יעבירו מדיניות, ברצותם לא, אז גם אותה דוקטרינת שניאור, שבאמת ביסס השופט חשין, חשוב לי להזכיר את הדברים שאמר עליו פרופ' דניאל פרידמן שדיבר פה בתחילת היום, שבשחשין פרש בחלק הראשון של הקריירה שלו משירות המדינה, לאחר שהתאכזב מכך שלא מונה בשני סבבים ליועץ המשפטי לממשלה, פרופ' פרידמן כתב עליו באותם ימים: "עם פרישתו משירות המדינה, איבדה המדינה "את פרקליטה המוכשר והטוב ביותר מאז ימיו של חיים כהן". וגם חשין, שקבע את אותה דוקטרינת שניאור, בעצם ייצג את המדינה בעשרות רבות במהלך כל שנות כהונתו במגזר הציבורי, 14 שנה, הגן על המדינה, הגן על המדיניות, היה באמת אחד מטובי הפרקליטים שלה וממכונני המדיניות שלה. ואף על פי כן, הייצוג הכל כך נאמן ואיכותי שהוא נתן, לא עומד בסתירה לתפיסת תפקיד של פרקליט שאיננו עורך דין של השלטון ותו לא, ולכך הכוונה בדוקטרינה. ואם שאלת מה פתאום הפקידים ויועצים משפטיים בכללם, מה להם ולמוסר ולהחלטות ערכיות, נזכרתי בסיפור שמצאתי פעם, מזמן, וחשבתי שנכון להזכיר אותו גם היום, סיפור קצר ומעניין מאוד: מספרים, אני לא יודעת אם זה נכון, אבל מספרים שזה כנראה מיוחס למשנה לנשיא הטכניון של שנת 1961, פרופ' חנני, שכשהוא התמנה למשנה לנשיא הטכניון באותן שנים, הוא הציע להנהיג לימודי הומניסטיקה בטכניון. הפרופסורים האחרים צחקו ואמרו: אין מספיק זמן ללמוד את המקצועות העיקריים, אתה רוצה לגזול זמן ללימודי הומניסטיקה? אז הוא החליט לעשות מעשה, כינס מאה סטודנטים באולם אחד והציג לכולם מבחן שכלל שאלה אחת בלבד: לאיזו אינפורמציה טכנית אתה זקוק כדי לתכנן צינור להעברת דם מאילת לאשדוד? הסטודנטים התחילו לשאול שאלות על אורך הקו, על הטופוגרפיה, האם יש זרמים חשמליים בקרקע שיגרמו להקרשת הדם, ועוד הרבה שאלות טכניות לרוב. איש לא שאל לאיזו מטרה צריך להעביר את הדם. פרופ' חנני הביא את תוצאות המבחן לסנאט של הטכניון. הפרופסורים הזדעזעו עד כדי כך, והחליטו מיד להנהיג לימודים הומניים, שאגב, במסגרת הזאת נכנסו לימודי קולנוע, משפט, היסטוריה, ספרות. בין היתר הביאו את ד"ר ישראל אלדד, שהיה חבר מרכז לה"י בתקופת המלחמה והוא לימד שם קורסים על ניטשה וכולי, ובאמת מאז ההבנה היא שהציפייה לפקידים שהם טכנוקרטים, שלא שואלים שאלות, שלא מערבים ערכים, אני חושבת שהיא ציפייה מעט תמימה, והיום שבו גם השופטים יהיו טכנוקרטים, שיפסקו על פי חקיקה שתקבע להם מה עונש המינימום המדויק בכל נושא ונושא, שהם צריכים לפסוק בלי שום... אם יעקרו את רכיב שיקול

הדעת, אם יאמצו את ההצעות של חבריי פה, פשוט לשכור להקה של עורכי דין שכירים, שיבואו ויקבעו את העמדה המשפטית, פשוט כי הם יגידו את מה שרוצים לשמוע, אני חושבת שכשזה יקרה, אפשר יהיה פשוט לכבות את האור.

אריאל ארליך: תודה רבה לכל הדוברים. תם ולא נשלם, הנושא הזה ודאי עוד יזכה לעוד ליבונים רבים.